

Irodalmi Jelen

Szűcs Géza köszöntése
60. születésnapján

• Böszörményi Zoltán:
Majorana SZ. G. hatvanadik
születésnapjára gondol

• Kemény Tamás: Which Birthday?

• Makkai Ádám: Meditáció három
Ungaretti-idézetre „más özönvizek
galambjáról”, az „ártatlan
országról” és a „végtelenről”

• Vaszilij Bogdanov: A horda

• Ladik Katalin:
Kolozsvárra nyíló ablak

• Géczy János: 21 rovinj

• Arany Ágnes: Hawaii éjszaka

• Bréda Ferenc:
Apacs-dal az apáknak

• Lövétei Lázár László:
Tíz kilométertkő Szűcs Gézáig

• Farkas Árpád:
Egy vers visszaszerzése

• György Attila:
Ha én Szűcs Géza lennék...

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Mányoki Endre (Főmunkatárs), Boldog Zoltán (Kritika, Interjú),

Laik Eszter (Helyszíni tudósítás), Varga Melinda (Kolozsvár),

Szócs Tekla (Fotó).

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Makkai Ádám (Főmunkatárs, Hawaii)

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón: **Ramona A. Kloos** festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Majorana SZ. G. hatvanadik születésnapjára gondol

*A költő játékot űz,
Mind komolyabban játszik,
Míg nem fáj a játszi tűz,
Nem fáj, de fájni látszik.*
(Fernando Pessoa: Élveboncolás,
Mohácsi Árpád fordítása)

ki az a dús hajú fiatalember
kire vár a kolozsvári néma utcasarkon
vásárhelyi lehet
talán onnan ismerem
a Fellegváron találkoztunk
a hetvenes években?
az ugrótorony környékén rúgtuk a labdát
(vagy egymás verzlábait)
s a nagy Marinetti-autóról álmodoztunk
a zsenge gyepen
Filippo Tommaso *acél-faj szilaj istenéről*
amint ujjong a *nagyvilág fehérlő ujjain*
akár egy *őrült szörny rohan*
s túlszárnyal minden fantáziát

*

ki az utcasarkon álldogál
a benső végtelen végein
a szélre vigyáz
körötte felszeletelt világ
ráhangolja a jelent a múltra
a többi napfény
máz
későn veszi észre
csak a lélek szunnyad
a papírlap szélein
semmi-vár

*az élet kelengye
az inggallér lenge*

és ott áll a kolozsvári utcasarkon
a dús hajú fiatalember
zsebében maci szunnyad
valakit visszavár
egy simogatásra kezét kinyújtja
de mindhiába
a Teddy Bear zokogva áll
Évike sírjára lát

ó az élet
Párizs
haldokló parafrázis

(ide egy lírai dallamot fontolok)

ráhangolni a jelent a múltra
a tér vize kiszalad az útra

látod azt a tintával
író fiatalembert
utcasarkon áll mereng
sorsnak könyvét írja
mennyországot teremt

(pillanatnyi szünet)

bocsáss meg hogy a korinthuszi csatában
nem ismertelek fel
fanyar öröm sugárzott arcodról
s a harc hevében egyszer felcsillant mosolyod
de nem tudtam mit kezdeni vele
állt a bál

ó talibán talibán*
milyen sovány a libám
hoztam neked jégkövet
égi jel és fény követ
kupacban holmi áll
még nem megyek
valaki vár

most én időzöm azon a kolozsvári utcasarkon
várom hogy felbukkanj a macskaköves járdán
arra gondolok neked sem lehet könnyű
még akkor sem ha az álmod magasröptű

(ide Beethoven Cisz-moll vonósnégyesét képzelem)

ráhangelni a jelent a múltra
a tér vize kiszalad az útra

mára ennyi volt a vágy

TOMASO KEMENY

Which Birthday?

I compleanni di Szőcs Géza
sono quante in cielo le stelle.
Come fargli gli auguri?
In sogno, per fortuna, 'sta notte
lo vidi sfrecciare su strade nuove
sulla macchina di Marinetti:
dove passò
il maligno, come belva feroce
se la svignò con orrende grida.
I Principi di Transilvania
l'hanno colmato
di orologi di diamanti ornati;
da sveglia
con lingua incerta
posso dire
che Dio benedica Géza
che con leggerezza
e con assenza apparente di dolore
attraversa i minuti,
le ore, gli anni tritacarne,
conservando la sua forza
di giovane leone
(così come detta la costellazione
che i suoi passi fedelmente segue).

KEMÉNY TAMÁS

Which Birthday?

Szócs Gézának
annyi születésnapja van
amennyi az égen a csillag.
Melyikre gratulálhatok?
Szerencsémre ma éjjel álmomban
láttam Gézát Marinetti autóján
új utakon száguldani:
ahol átrobogott
a gonosz, miként fenevad
nagy ordítás között rémülve szaladt.
Az erdélyi fejedelmek
gyémántköves órákat
ajándékoztak neki;
ébren én csak
bizonytalan magyarsággal
azt tudom mondani
hogy Isten áldja Gézát
aki könnyedén és látszólag fájdalom nélkül
hatol át az élet
húsdaráló percein, óráin
évein (virágzó ifjú oroszlán erejét
megőrizve mivel a csillagzat engedi).

MAKKAI ÁDÁM

Meditáció három Ungaretti¹-idézetre „más özönvizek galambjáról”, az „ártatlan országról” és a „végtelenről”

I.

„*D'altri diluvi ascolto una columba*”,
 így írtad volt a XX. század hajnalán,
 talán ugyanabban a lövészárokbán
Santa Maria la Lunga mellett, ahol az
 első vilgháború fiatal katonájaként²
 átvirrasztottál két teljes éjszakát.
 Özönvíznek tűnhetett a háború, mely
 mindent elsodor.

A galamb, mármint
 Noé eredeti galambja, a vizek apadásáról
 tudósított, arról, hogy lesz újra szárazföld, és
 Isten ezen ígéretének pecsétje a szívárvány.
 Csakhogy mint ezt magyar kollegád Vörösmarty,
 aki előtted élt a XIX. században megírta, *az emberfaj*
sárkányfog vetemény, nincsen remény, nincsen remény,
 s így más özönvizek keletkeztek elgyötört plánétánkon.

¹ Giuseppe Ungaretti, született 1888. február 1-jén az egyiptomi Alexandriában, luccai szülők gyermekeként, meghalt 1970. június 2-án mint az első nemzetközi Neustadt-díjas költő. Salvatore Quasimodóval együtt a szűkszavúsággal és az írásjelek elhagyásával járó „hermetizmus” követője volt hosszú ideig. Legismeretebb kötete az *Allegria*.

² Illyés Gyula szerint (személyes közlés az 1970-es PEN konferencián a Dublin melletti Dun Loaghair-ben) az *Ungaretti* név magyar eredetet sejtet. Ungaro annyi mint magyar, *Ungaretto* annyi mint az a kis magyar, *Ungaretti* ennek a többszáma lehetne, vagyis azok a kis magyarok.

Nem is Chernobylra vagy Fukushima-ra gondolok itt, inkább Hiroshimára és Nagaszakira, bár ezek csak részlegesen ölték ki emberi fajtánkat.

(Senkinek e tárgyban nincsen igaza és nem is lehet.)

Hiszen *nincsen remény*... Vagy talán valahol, láthatatlanul, mégiscsak jön majd egy új galamb, leszáll egy partravetett hajó korhadó árbocfájára és sosem hallott rejtjelekkel elkrúgatja, hogy három milliárd év múlva az Androméda galaktika össze fog ütközni a Tejútrendszerrel... És akkor mi hol leszünk riadt kis törpe emberek? Vajon azt a világ-galambot hallottad, kedves Giuseppe, abban a régi lövészárokban?

II.

„*Cerco un paese innocente*” – így írtad, Fratello Ungaretti, mintha csak az ógörög Diogenész reinkarnációja lettél volna, aki égő lámpással derült nappal róttá Athén utcáit a „rációt” keresve. Persze sosem talált rá, hisz ráció csak egy-egy tudós fejében ha él, s akkor is támadható, mint

Einstein leghíresebb tétele a fény abszolút sebességéről. Az ókori Babilon és csatolt részei messze voltak az ártatlanságtól, s ha nagyot ugorva a modern Svájcra gondolnál, ahol évszázadok óta nem volt háború, eszedbe jut Kálvin mester, aki máglyára vettette Szervét Mihályt a Szent Dogma nevében. (Ne is gondoldj a modern Európára, Amerikára vagy az orosz birodalomra... Kolosszusok. *De ártatlan ország?* Ahol valaha is embert öltek, az ártatlan ország nem lehet.

III.

„*M'illumino d'immenso*” – állt a papírszeleten melyet a zsebedben találtak a kollegáid, mikor lassacskán magadhoz tértél a *Santa Maria la Lunga*-i lövészárokban. Az olasz nap már fent ragyogott az égen. A fiúk nem értették, hogy miféle *immensitás*, miféle *roppant végtelen* világosíthatott meg téged, de tudták rólad, hogy költő vagy, s ezért az egyik, kezében a tépett irkalappal, átölelte rogyadozó válladat, és azt súgta a füledbe, hogy *ecco un nuovo poemetto di Ungaretti* – íme egy új rövidke Ungaretti-vers. Soha senki ezt a te 'megvilágosodásodról' szóló felkiáltásodat lefordítani más nyelvre nem tudta, talán még a nyelvedhez közel álló francia *je m'illumine par l'immense* merészkedik hozzá a legközelebb.

IV.

Aki a roppant végtelentől megvilágosodik, elérheti, hogy meghallja más özönvizek galambját, s ezáltal – akkor is ha csak egymagában van – polgárává leend a világ első ártatlan országának.

V.

Ártatlan ország? Rejtelmes galamb,
mely más özönvizekről búgna titkon,
és megvilágosodás, Roppant Hang,
mely hazáddá tesz mindent – otthon-itthon?
Irodalom, mint bátor szembenézés
a valósággal, hogy elpusztulunk,
de azzal is, hogy milyen lesz az érzés
ha egy nagy vulkán tortán lecsúszunk?

A Nap, mely a mi fővilágosítónk,
ha szupernova lesz, mindent lenyel,
a Merkurt, Vénuszt, Földet fel a Marsig –
Jupiter tán marad mint főtanítónk,
s te, ember, régen testtelen leszel
és ártatlan, mert Isten nem haragszik.

Vaszilij Bogdanov: A horda

Géza Sztyepánovicsnak, ha lesz jövő, milyen lesz?

töredékek egy verses elbeszélésből

Most elmesélem álmomat.
Ne rémüldözz. Ne mosolyogj.
Egy város utcáin kóboroltam,
de ne kérdezd, ez a város hol van.
Nem Szentpétervár volt, nem is Moszkva,
Kijev, Párizs sem, Bécs sem, Róma,
egyetlen általunk ismert nagyvárosra
sem hasonlított.
Nem tudtam, hogyan kerültem oda
és azt sem, mit is keresek ott.
Rémülten néztem szomorú,
szürke bérkaszárnnyák sorát.
Majd a házakat, sok csukott kapu,
míg lopakodtam sikátorokon át,
mögöttem lotyók, kóbor kuttyák,
koldusok, utcakölykök, csavargók.
Egy lezüllött világ...
Végül hatalmas térre értem,
s már nem maradhattam észrevétlen.
Egy folyó folyt a tér bal oldalán.
Hol voltam? Talány.
A folyóban paloták, kastélyok
tükröződtek és templomtornyok,
de nem tudtam hosszan elnézegetni,
tovább kellett sietni.
Váratlanul másik,
hatalmasabb térre értem ki.

Sehol senki.
Csak a verebek fürdöztek a porban.
S ahogy ide-oda forgolódtam,
megláttam a tér közepén
a lovasszobrot. Fürdette a fény.
Galambok ültek az egykori hős fejedelem
lekókadtt fején.
Mögötte felmagasodtak az akasztófák,
a szél mezítelen tetemeiket lóbált,
és hallottam a harangok szavát,
s menekültem volna a téren át,
biztonságos, sötét sikátorok felé,
amikor egy levágott fej hullott a lábam elé.
Szeme nyitva volt, reám meredt,
és környékezett az örület.
Felnéztem és egy tatár harcost láttam.
Rohanni kezdtem a ragyogásban,
hallottam gúnyos nevetését,
de elvegyültem
a mellékutcákból kicsődülő tömegben.
S ő nem üldözött, még nem.
Társait is megláttam később –
amikor felfedeztem egy halovány nőt –
mokány lovakon ficáncoltak,
röhécseltek, ordibáltak,
görbe szabályakon tört meg a fény
és elhagyott a céda remény,
hogy innen élve menekülhetek.
„De hát kik ezek?” –
kérdeztem a szőke nőt. Remegve
ölelt és szája számát kereste.
Egy vaskapu nyílt ki, váratlanul,
„Itt megvárhatjuk, amíg elvonul
a horda, hátha nem keresnek.”
És a félhomályos udvaron át,

egy kertbe jutottunk, a fák
némi menedéket kínáltak.
De ő nem állt meg,
málnabokrok között kerengtünk,
egy biztos zugot keresett,
hol nem lelhetnek ránk,
a várost feldúló idegenek.

A fűbe feküdtünk le
végül,
szétnyílt kék köntöse,
s anélkül, hogy valamit szólt volna,
lovagló ülésben ült rám,
fölöttem dobogott szíve,
ahogyan rám borult,
megfeszült nyaka íve.
Hosszú almamag-barna haja lobogó zászló.
Szép volt? Igen, arra nincsen szó.
„De hát kik ezek, tényleg tatárok?”
„A horda! Elfoglalták a várost.
Gyűjtogatnak és fosztogatnak,
élve ezek senkit sem hagynak.
Nem is tatárok – kazánok.
Átok ül rajtunk, hiszen látod...
Ne tétovázz, nincs sok időnk,
bármikor megjöhetnek ők.”
És kék köntöséből kibújva,
Remegve nadrágom gombolta.
„De hol vagyunk?” „A palotakertben.”
„Melyik városban, mily időben?”
Nem válaszolt, fölöttem ringtak
mellecskéi, e bíbor holdak.
„Én idegen vagyok itt, tudod,
és nem értem jól a dolgokat.
Turista vagyok...” Közbevágott.
„Nem ismerem a turistákat.

Túl sokat fecsegsz. Tedd a dolgod,
vagy talán nem tetszem neked?
Érzem, kívánod testemet.
Kedved telik bennem, ne félj.
Inkább szeress engem s remélj.”
Hallottuk, távol, csikorogva
tárult a kapu és nyihogva,
lovak trappoltak az udvaron
minket kerestek vajon,
a metszett szemű idegenek?
Futottam volna, de ő,
az ismeretlen szőke nő,
rám fonódott, nem engedett,
hozzám tapadva reszketett.

Elvágattak a lovasok,
a kerten át és ámulat
öntött el, bámultam a nőt,
az ég küldötte szeretőt,
széttárta lábait, mint könyvek
lapjait. „Engedd
végre már el magad. Elmentek.”
S amikor végre megöleltem,
hirtelen tűnt el mellőlem.
Hogy hová, máig nem értem.
Léggé foszlott a verőfényben?
De még éreztem illatát
Hallottam
csattogni almamag-barna haját.
De nem volt sehol, futottam
újra egy sötét sikátorban,
földbe süppedő házak között,
s azt gondoltam: megőrülök,
majd azt, hogy ez úgyis csak álom,
véget ér egyszer és megtalálom,
újra őt. Szétnéztem. Megálltam.

Dideregtem. Tán reá vártam?
De nem jött. Eltűnt. Az égbe,
netán a fényben foszlott szerte.
Volt vagy nem volt? Hiába kérded.
Gyűlölöm a hetvenkedőket.
Volt. Ölelt. Hallottam szavát.
Tanúsíthatják a fák,
a málnabokrok és a fű,
őrzi meg testünk lenyomatát.
Nem olyan egyszerű?
Mert ha volt és volt
hirtelen hova tűnt el?
Végül felhagytam a reménnyel,
hogy még ma megtalálhatom,
és hallottam, ó borzalom,
a lovasok trágár kiáltozását,
közeledtek utcák során át,
sikoltozó, jajgató embereket hajtva.
Ki tudja hova?
A pokolba?
Tudtam, egy házba
be kéne már menni,
tanácsos lenne elrejtőzködni.
Két kapu is zárva volt, hiába ráztam
a kilincset. Fel-felkiabáltam.
Tovább futottam. Ha elérem a kertet,
találhatok menedékhelyet!
De nem volt idő. Rám rohantak
és a vezér elé hurcoltak.
Lekapcsolták a karórámot,
ámulva nézték. Rám reccsentek,
Csecsenek voltak? Kalmükök?
De ismerték az orosz nyelvet,
ha törve is, oroszul beszéltek,
s ahogy megszólaltam tatárul,

láttam, hogy a vezér elámul
s nézi karórám. „Mi lehet?”
„Egy időmérő szerkezet.”
Röhögtek. „Az időt mért kellene mérni?
Miért élnél örökké. Nem kell félni!”
Hallgatták órám ketyegését.
akár a manysi sámán. Nézték,
idegesen a percmutatót,
amint a számlapon loholt.
„Te ki vagy?” – nézett rám a vezér,
és nyúlt már töltőtollamért.
„Idegen vagyok, átutazóba
a városon, szóval turista...”
„Turista? Ezt a szót nem értem.
Válaszolj végre érhetően!”
„Bujdosó vagyok, zarándok, vándor,
menekülök a nagyvilágból...”
„Szerencsére már nem sokáig,
tudjad, a halálad vár itt...”
Sokat keresett. Végül megtalált,
s most megismered te is a halált!”
És fölemelte görbe kardját.
Földre zuhantam, úzik hangját
hallottam. Kelepeltek egyre,
s ők reám estek, test a testre.
Fekete ruhás kommandósok
húztak ki alóluk, pasaportot
kértek, én a vezér tetemét kerestem,
órám és tollam, visszavettem,
törülgetve róluk a vért,
mutatkoztam be, turistaként.
„De nem tudta – képedtek el –,
hogy háború van? Hadra kelt,
a mongol arany horda már,
előttük nincsen akadály,

felperzselik országaink
és feldúlják városaink.”
„De azt se tudom, hol vagyunk...”
„Az mellékes, most elmegyünk...
Kerülnünk kell a közelharcot.
Nyílvesszőjük méregbe mártott.”
És karon ragadva egy tankba,
vonszoltak be, már jött a horda.
Hallottuk, amint záporoznak,
mérgezett nyilaik és forognak,
lovaikon tankok körül,
üvöltve, hisz a hernyótalpak,
lovat, lovastól összemorzsolnak.
S néztem, a periszkópon át,
eltorzult arcuk. A világ
álmomban ismét szétesett.
És írtam a történetet,
kopár mezőn, sarkomon ülve,
egyedül az örömtengerben.

Maradtak értelmetlen részek,
egybe nem illő töredékek,
de nem tudtam be is fejezni,
a végére pontot is tenni,
úgy-ahogy azért összerakni,
mert hirtelen felébredtem,
ágyunkban, melletted feküdtem.
washingtoni hajnal ígézett,
míg üldöztek álombeli képek.

Az úton taxik csikorogtak,
félrészeg lotyók vitakoztak,
stricijükkel a tarifákon.
Örültem, hogy elmúlt az álom,
és a szabad világ kellős közepében,

didereghetek,
hajnali verőfényben,
júniusban és lassú rettegés
kerített hatalmába, remegés
járt át, a hideg is kirázott
és üvöltve jöttek ismét a kazánok.
Itt Washingtonban,
a csöveseket látva,
az agresszív koldusokat, travesztitákat,
buzikat, strichelő kurvákat,
amint farukat riszálva,
körüznnek az utcán, meg-megállva
és sétálóknak ajánlatot téve,
a néger banditákat, akiket földre
fektettek és rugdaltak a zsarvak,
s a levegőben károgtak a varjak.
A hajléktalanokat, a kéregetőket,
sorsuk elől menekülőket...
Mondjam tovább?
Idézzem fel újra az éjszakát?
Hiányoztak a sirályok, a darvak,
a Néva és a kertünk is hiányzott,
hányinger környékezett
és a rémálmot
éltem újra,
örjögött a horda
és véresen villogott a karóra.
Nem tudom,
nem értem az egészet, Léna,
de a reményt veszítettem el, Washingtonban,
hogy jobb lehet,
jórá fordulhat megint minden.
Higgyed, semmi nem segít az emberiségen.
Nietzsche is megírta, az isten halott,
tőlünk elfordultak az angyalok.

Nem hittem, hogy a Szovjetunióba
kíváncozok innen,
de honvágyam van, Léna.
Szorongok,
magamon kívül vagyok,
az is lehet, hogy holnap meghalok.
És már senki, orvos, meg nem mondja,
hogy mik keveredtek össze rémálmbomban.

Néztem az arcod,
már hány esztendeje nézem,
amint úszik az álom vizében.
Egy korty whiskyt ittam éhgyomorra,
űzze el szorongásom,
tűnjön Szodoma és Gomorra,
féltem,
hogy én is szétesek,
darabokra hullok,
akár utolsó szerelmem,
az a kedves kis nő,
a verőfényben.
Semmi nem marad belőlem,
s ha felébredsz, hiába keresel,
hiába mész a rendőrségre,
többé meg nem találhatnak ők se.
Elhúztam a függőnyt, a félhomályban,
karórámát vizsgáltam,
néztem a másodpercmutatót,
amint gyorsan igyekszik körbe,
s döbbenet egy vércseppet vettem észre.
A kezem közelről, nagyítóval néztem,
de sebhelyre nem leltem.
De ha nem az én vérem, akkor kié?!
Senkié! – mondhatnád,
ismét ő járt itt,

az orosz mesék titokzatos hőse.
Velünk Senkise komédiázik.
Nagyon jól tudod, senki se járt itt.
Nincs magyarázat.
Rettegek,
Hiszen újabb álmok várnak.
És láthatom a titokzatos nőket,
lovagló ülésben sírokon szülnek.
És hallani, amint egyre közelednek,
az énekelő, kancsal szirének.
Iszonyodva röppen ki belőlem
és fényugárrá válik a lélek.

+ *A verses elbeszélésre – töredékre? – nem az amerikai füzetben találtam rá, hanem egy lemezborítóba volt bedugva, Muszorgszkij Egy kiállítás képei című művét tartalmazó lemezének borítójába (én vettem nekik ajándékba), s a keltezés – 1979. november 5. – mutatta, hogy a Nagy tavak partján írhatta, abban a faházban, ahova Léna nagymamával közeledő, kényeszerű hazatérésük előtt néhány hétre elvonultak pihenni. Érdekes, nem is említette, hogy verses elbeszélést, méghozzá negatív utópiát, vagy fantasztikus történetet akar írni, vagy ír is, egyre bensőségebb beszélgetéseink során az itt írt versei közül csak a lángdémonról szóló verseket és az Orwell utópiája inspirálta ciklusának darabjait olvasgatta, ezért bevallom őszintén a legélt, gondosan kijavított kézirat elolvasása után, kissé meg is döbbsentem. Hát ilyennek képzelte az én zseniális nagyapám a világvégét, hogy támadni fognak ismét a tajtékzó ázsiai hordák? Igen, gondolom túlságosan sokáig volt egyedül a szovjet diktatúrában és túlkésőre kerül Amerikába, túlkésőn ismerkedett meg a szabad világgal is, amelyben különben felnőtt. Túlkésőn kerültem ide! Ezt többször is kihangsúlyozta. De azt is, hogy Amerika még jobban kiábrándította, mint a Szovjetunió és reménytelennek, csüggesztően kilátástalannak látta a jövőt. – Tatjana Bogdanova*

LADIK KATALIN

Kolozsvárra nyíló ablak

*mikor mindenki meghalt, aki ismer engem
te aki szeretsz, jársz majd vadlúd képében
sírtól sírig, arcomtól arcomig*

Szócs Géza

Vijjogó fennsík a bedeszkázott égbolt alatt.
Zuhanó fényszekrény. Ott!
„a völgyvégi háznál
nagy kehely áll a küszöbön
s kőemberek feküsznek ottan erre-arra”
Megáll egy percre a fekete ablak,
vagyemberkéek röpködnek ki-be rajta,
testükön az öröklött bőrablak,
vizes galambok ülnek rajta.
Tavaszi bőrfüggönyön
szellő, zöld lepkék a légcsavarok között.
Távozz, halál, e zümmögő reggelen!

Újvidék, 1981.

GÉCZI JÁNOS

21 rovinj

• *nap (1993. július 17.): a józsef attila-út
(584 km), 122 sor*

aztán
estvég elindulsz
testes július
a nap huszonegy húszkor tűnik el
a lebukást nem várod meg
vágysz a tengerre a tenger kéklúgjára
amely átmos
minthogy teljes évig az indulásra vágytál
az indulásban az egész év benne van
ahogy besötétedik
valahol keszthely és rédics között
erre van nyolcvan kilométered
bekapcsolod a magnetofont
hallgatni kezded az összjózsefattilát
zuhog
váltakozva nagyszemű eső a jéggel
az elemi szorgoskodást hallhatod
vízcseppek dobolnak puha ujjakkal a karosszérián
némán villámlik fenyegetőzik valamelyik isten
meg-megcsúsznak a kerekek
száguldasz tovább
békák ugrálnak a vízfényes aszfalton
baglyok gubbasztanak a keskeny hidak alatt
kívüled senki nem megy az adriára
állapítod meg a szívemben egy átlátszó
oroszlán élnél s ekkor sajnálod először

amiért a dohányzásról negyvennyolc napja leszoktál
erről is csupán leszokó vagy
vagy harmadában negyedében mindenről
vörösborokról képzelsz ezt-azt
a tejescsöcsű asszonykákról
visszakapcsolsz ötösből hármasba
a dombos úton megesisik mással is
vakarod átfűlt derekadat
ahogy a villám kiváj egy vadkörtefányi mondatot
az éjféli tájból muraszombat alatt

kazettát cserélsz
a szürrealista verseknek vége
a sutaszimbolista ady-utánpótlásoknak
hallgatod a rég holt színészeket
visszasuttognak vagy -rikácsolnak a másik világból
egy-egy versidőnyi hang maradt belőlük
van kinek ennyi elég az öröklétre
de hogy az öröklét milyen arról szó ne essék
oda-visszatekercesz
némelyiket négyszer mást van
hogy kétszer
a forró szavaknál itt-ott szívesen kilépnél
huzatolnál egy jelző teraszán
mint a gyermek
– természetesen az a gyermek te voltál –
aki hirtelen megérzi az időt
vagy az irodalomtudós akit megrészegítenek
a középkor latin nyelvű verstörédei
duzzadt potrohú repülők dongnak szlovénia fölött
a negyedik egy-egy sormetszetnél megáll
zuhan húsz-húsz métert
majd (konokan) újult erővel szárnyra kap
cagnes-re gondolsz
ahol j. a. tudomásod szerint nem írt verset

de látott egy virágzó jázminbokrot
fürgé nyelvű leányt csókolt nem onanizált
most ébredsz arra
nincs verse amelyben ne lenne erotika
ne lenne hisztéria
a tengerkékek talán segítettek volna
vagy néhány kitartó baszás
te nem tudod mit csináltál harminckét éves korodban
de már érted harminckét évesen milyen ostoba voltál
életben hagytad magad ismét és megint
életben hagyott mint minden szótévesztőt
a pánik(pinák)betegség
egyébként rögvést eszedbe jutott
maribor után riadt fékezésnél
ahol az áldozat a pillanat
az öröklét szüntelen ott kóválygott körülötted
akkor verset írtál
ahogy verset írt három barátod
szöcs zalán sziveri is
harminckét évesek lettek éppen
(merthogy ők és ők is annyi)
versed megjelent látkép a valóságról gepárdal kötetedben
nem szeretnél többé harminckét éves lenni
de harminckilenc se hogy hamarosan itt a negyven
negyvenkedel rögvést
vagy maradsz harminckilenc
ez a kérdés ljuhljana körgyűrűjén
a periférián
fölötted egyre több csillag gyúlt
pedig közelebb jött a hajnal és a tenger
apró surrogó csillagok robbanó töltetekkel
j. a. kizárólag magáról írta a verseit
ő volt spiclije és zsaruja
tán ezért nincsenek győztes szenvedélyei
a szíved egyre gyakrabban kihagyott

holott hátra volt még szűk kétszáz kilométer
álltál le a postojnai kiállónál
de visszakanyarodtál a másik életből
nagyokat hunyorogni élni
jöttek a légszomj-költemények
a hexameterek a kevert magyarosak
nem maradt végül csak a forma
a forma életben akart maradni
a gyors kanyarok a fürge partra
a pálmák ciprusok és a kabócák
a sötétben olajosan (okosan) fénylett a tenger
az amit tengernek képzél ki látott tengert
hol volt már az óda hol az elégia s a dunánál

leértél
bakacsin volt minden mégis hajnal
kinyílt a sáfrány ég
mint a utcafestőknél és a filmekben
cirmosan megfuttatva tulipióssal
a kilencedik kazettáról megszólított a vers
tizenkét kilométerre rovinjtól
584 km (mínusz tizenkettő)
az utolsó
ezüst halacszás olajfák alatt a parkolóban
a szikkadt vörösföldre zuhantál
mint a létige a sorvégen stoppoló
csak neked szólt érted hozzád beszélt

íme hát

ARANY ÁGNES

Hawaii éjszaka

A bazalt üregekben
vulkánok melege él.
Kőszáli kecskékkal
birkózik a szél,
bozót-hálóba akad
a szirtek alatt.

Permetez a felhő:
összeborul
az esőfa levele,
pávák álmát
gyöngycseppek vigyázzák
öles ágain.

Apró rákok
homok odvaikban
– maguk ásta sírokbán –
álomba merevedve
zöld algákat
ízlelnek.

A plumériák illata
beissza az éjszakát.
Az eukaliptusz bolyha
magot kínál:
megszüli majd
a holnapot.

A Göncöl pálmák
gerincén fut,
küllői
fény-levelek:
rejtjelek az
ismeretlenbe.

Hold simítja
a hullámok hátát,
csobbanásuk a tegnapé.
A csend a mélyből
felszakadva
otthonra lel
a csillagokban.

A partra
kagyló vetődik:
titkát magába zárja,
de valahol azt is
számontartják,
hogyan az óceán
egy lénygel
szegényebb lett.

BRÉDA FERENC

Apacs-dal az apáknak

A törzs egy része
még erre
lappang,
mert Te mentél át
már a Vizen,
mert
Te vagy a Folyó meg
a gát :
svájcon keresztül
eveztél,
s megálltál
a Dunán ...

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

Tíz kilométerkő Szőcs Gézáig

1. Vajon hol van most az a fekete, 1990-es Audi100 Avant személygépkocsi, ami ha ott állt Kolozsváron az *Előretolt Helyőrség* Císmigiu utcai szerkesztősége előtt, tudtam, hogy éppen itthon tartózkodik a Nagyfőnök, s ha szerencsém van, akár össze is futhatok vele a lépcsőházban...

2. Történt ugyanis, hogy valamikor 1995 elején megjelent két versem a *Serény Múmiá*ban, majd rögtön utána egy egész „csokornyí” az *Előretolt Helyőrség*ben, aminek rám nézve az lett a következménye, hogy Orbán János Dénesék engem is bedobtak a mélyvízbe, magyarul: én is az Előretolt Helyőrség szerkesztője lettem, s mivel én a kolozsvári Bölcsészkar román mellékszakos hallgatója voltam, az *őrszem* című rovat szerkesztését bízták rám. Emlékszem, milyen büszke voltam, amikor Szőcs Géza – az én javaslatomra – lefordított két Mariana Marin-verset – igaz, hogy kézírással küldte le a fordításokat az emeletről (mindig OJD volt az „összekötő tiszt”), de akkoriban ez nem számított...

3. Hamarosan Szőcs Géza, az Erdélyi Híradó Kiadó igazgatója is „bemutatkozott”: OJD vitte föl neki *A névadás öröme* című első verseskötetem gépírásos változatát (még mindig megvan valahol az irataim között, a javításokkal együtt), amiből Géza mindössze az első öt verset olvasta el, s már mondta is Jánosnak, hogy rendben van a dolog. Ezért a nagyvonalúságért tizenakárhány év távlatából is rendkívül hálás vagyok...

4. Aztán „szétváltak útjaink”: Ferenczes István 1998 tavaszán hazahívott Csíkszerdába, ősszel pedig a *Székelyföld* szerkesztője lettem (az idézőjel azért szerepel ebben a mondatban, mert nem emlékszem, hogy kolozsvári tartózkodásom alatt bár egy szót váltottam volna Gézával). 1998 nyarán megnősültem, majd egy kalandos horvátországi nászút után (a bosnyák határ mellett még mindig nem voltak fölszedve az aknák) találkoztam a csíkszeredai Tilosban leendő kollégámmal, György Attilával, akivel letaxiztunk Zsögödbe Csutak Istvánhoz (akko-

riban Szöcs Géza még jóba' volt Csutakkal, mert mindketten az RMDSZ ellenzékének számítottak) – ha jól tudom, Attila az *Erdélyi Napló* munkatársaként kívánt találkozni Gézával, az *Erdélyi Napló* kiadójával. Bárhogy erőlködöm, nem emlékszem, hogy Csutakéknál bármi okosat mondtam volna...

5. Ezután Szöcs Géza, a hús-vér ember egy időre teljesen eltűnt a szemem elől (csak nagynéha kaptam hírt felőle, például hogy egyik interjújában [Kőszegen?] mint „az erdélyi magyar irodalom egyik üdvöskéjé”-ről beszélt rólam)...

6. A hús-vér ember eltűnt, de a költővel annál intenzívebb maradt a kapcsolat: Fried István professzor úrnál készültem doktorálni komparatistikából: Szöcs Gézáékat, KAF-ékat próbáltam összehasonlítani a kortárs magyarországi és román költőkkel, néhány dolgozatot le is adtam a professzor úrnak. Mennyit szenvedtem Szöcs Géza költői elődei után kutatva! Végül megállapodtam Páskádni Gézánál, mondván, hogy az „avantgárd többszólamúság” mindkettejükre jellemző. Nem tudom, hogy mit jelent ez az „avantgárd többszólamúság” (azt hiszem, másoltam valahonnan), de ma is úgy gondolom, hogy Páskándi igenis szóba jöhet Szöcs Géza egyik lehetséges költői őseként: a minap taláломra felütöttem egy Páskándi-kötetet, s íme, mit találtam a *Sírversek Valaholiából* című Páskándi-rögtönzések között:

„Itt nyugszom én, Kovács János.
Sok ilyet ösmer a város.
Hányszor összetévesztettek,
Más helyett is fizettettek!
Igaz: olykor dicséret ért
Névrokonom érdemiért...
De most – és ezt FELpanaszlom:
ÉN fekszem itt, jó emberek,
Sajna! Nem a névrokonom!”

Ezt a vicces kis versikét bizony írhatta volna Szöcs Géza is, főleg ami a rímeket illeti...

7. Aztán a hús-vér ember is előkerült: 2000-ben jelent meg *Távolságtartás* című második kötetem Burus Endrééknél Csík-szeredában. Szintén Burusék adták ki az *Ellenpontok* című hi-

res-hírhedt antológiát is, amelynek kolozsvári bemutatójára én is felkocsikáztam Burussal Kolozsvárra (bölcsködni az új kötettemmel). Nos, az *Ellenpontok* Kriza János Néprajzi Társaságbeli bemutatóján találkoztam ismét Szőcs Gézával, aki akkor még melegen érdeklődött hogylétem felől...

8. ...egy év múlva viszont mintha „meg se akart volna ismerni” Budapesten: a Liszt Ferenc térről készült átkelni a Jókai térre, mikor összefutottunk: köszöntem neki, meg is álltam mellette, majd szép csendesen eloldalogtam. Mentségére legyen mondvá: Géza mindeközben csak telefonált és telefonált és telefonált...

9. Egyszóval: meg voltam sértődve, de mint később kiderült, teljesen alaptalanul: egyik alkalommal a budai Nyitott Műhelyben szerepeltem Lackfi János meghívására, ahol újfent láthattam a hófehérbe öltözött Szőcs Gézát, aki ott és akkor megismert, igaz, közölte velem, hogy sajnálja, de nem tud maradni az én fellépésemre... Nem bántam a dolgot, azt hiszem, csak feszélyezett volna a jelenléte...

10. ...akinek amúgy minden megjelenése élményszámba megy: ilyen élmény volt, amikor a *Székelyföld* hozta a két Hunyadi Jánosról szóló poémáját, és ilyen élmény volt legutóbb *A rézbőrű, barátjához* című verse a *nagyításban*:

„Jó lett volna még ezt is, azt is,
jó lett volna még ezt meg azt,
jó lett volna még erre-arra...
Meglátogatni Las Vegast,

megmászni egyik-másik csúcsot...
De kit hallok a föld alól?
Én volnék az a furcsa fantom,
ki olykor onnan földalol?”

Hát igen... Vagy ahogy édesapám mondogatja: „Még inkább sőt!” Bizony-bizony: élményszámba megy mindig, valahányszor ez a furcsa költő-fantom a „föld alól”, a köd mögül vagy a mai magyar irodalom bozótosából véletlenül „földalol” ...

Egy vers visszaszerzése

Hatvanéves lett a Nagy Játékos, aki hajdanán – nem különösen talányos okokból – ujjai közé csipentette egy versemet és szélbe fúttá, akárha pitypang-bóbitát. Jettét véve aztán, hogy kétszer két kedves betű a világ négy égtájába szóródva belőle odavész, ön maga számára folklorizált pilléiből-romjaiból egybe szedegette és egyik könyvében közreadta. Igen nagy megtiszteltetés számomra, hogy sziszifuszi munkája megbecsüléseként, hatvanadik születésnapjára, nem is túl nagy fáradsággal, néki és magamnak immáron a teljes verset szeretettel visszaszolgáltathatom. Mert ANNA örök.

Farkas Árpád

SZŐCS GÉZA

WALDEMAR DAA LÁNYAI

(részletek)

A sírás tik-takjai

(Tizedik – végső variáns)

Nagy Köveikkel megfeketednek,
áznak a sírás malmai benned.
Mi fő a malmok ablakában?

Járkál a kedves egymagában
Waldemar Daa lánya a fűben.

De ott fönt Északon pedig
Lemminkaainen, a szoknyaőrült
zokog, türelmetlenkedik nagyon:

én szólongatlak innen, angyalom!
el akarnak, lásd, venni tőlem,
de nem hagyom, én nem hagyom!
Fölkel a Vissz-Hang: Lemminkaeinen?
Kellett neki ez? kellett? Kelljen!
Arcát kacagás hasogatja:
énekeljen, no, énekeljen!

„– Hatalmasság lép ki a konnektorokból
és martalóc olvassa levelem
egynapos öröklét ruhája rajtunk –
a malomban most ő lakik velem
Daa lánya, ő, a lány, a szerelem.”

(Koppándi József gyűjtése Kufsteinban)

Az esküvő

(Kilencedik variáns)

Nagy Köveikkel megfeketednek
ábrándos, nagyszemű lányok s legények.
Mi fő a malmok ablakába?

Járkál a kedves egymagában,
Waldemar Daa lánya a fűben.

Az örökös csatára csiklandott,
zokog, türelmetlenkedik nagyon
Lemminkaeinen, a szoknyaőrült:
én szólongatlak innen, angyalom!
El akarnak, lásd venni tőlem,
ajkak s combok közt forgatott.

Fölkel a Vissz-Hang:Lemminkaeinen?

kellett neki ez? Kellett? Kelljen!
Arcát kacagás hasogatja:
énekeljen, no, énekeljen!
Hatalmasság lép ki a konnektorból
és martalóc olvassa levelem,
egynapos öröklét ruhája rajtunk –
a malomban most ő lakik velem,
Daa lánya, ő, a lány, a szerelem.

(Ágoston Vilmos gyűjtése Csíksomlyón)

A lámpaernyő

(Nyolcadik variáns)

Nagy köveikkel megfeketednek
ábrándos, nagy szemű lányok s legények
Mi fő a malmok ablakában?
Csókoktól szédülten, csatakosan
Waldemar Daa lánya a fűben.

Az örökkön csatákra csiklandott,
zokog türelmetlenkedik
Lemminkaeinen, a szoknyaőrült:
a gyönyörig sebzett és sebeket osztó,
el akarnak, lásd venni tőlem,
ajkak s combok közt forgatott.

Fölkel a Vissz-Hang: Lemminkaeinen?
Fiú – szenvedélyek vőlegénye,
arcát kacagás hasogatja:
énekeljen, no, énekeljen!

Hatalmasság lép ki a konnektorból
és martalóc olvassa levelem
egynapos öröklét ruhája rajtunk –

romjai közt már tűnődön bolyong
Daa lánya ő, a szerelem.

(Tóth B. gyűjtése Kolozsváron)

Az út

(Hetedik variáns)

Nagy köveikkel megfeketednek
ábrándos nagyszemű lányok s legények.
Mi fő a malmok ablakában?
Csókoktól szédülten, csatakosan
Waldemar Daa lánya a fűben.

Az örökkön csatákra csiklandott,
zokog, türelmetlenkedik,
Lemminkaeinen, a szoknyaőrült:
a gyönyörig sebzett és sebek osztó,
el akarnak, lásd, venni tőlem,
ajak s combok közt forgatott.

Fölkel a Vissz-Hang: Lemminkaeinen?
Fiú – szenvedélyek vőlegénye,
arcát kacagás hasogatja,
énekeljen, no, énekeljen!

Hatalmasság lép ki a konnektorból
és martalóc olvassa levelem,
s szerelmek földúlt hátországaiban,
romjai közt már tűnődön bolyong
a Férfi

(Löwy D. gyűjtése Szamosfalván)

Az elhagyott ház

(Hatodik variáns)

Nagy köveikkel megfeketednek
ábrándos, nagyszemű lányok s legények
a szerelem égre kapó, révült lángjaiban.
Csókoktól szédülten, csatakosan
Waldemar Daa lánya a fűben.
Az örökkön csatákra csiklandott,
zokog, türelmetlenkedik
Lemminkaeinen, a szoknyaőrült:
a gyönyörig sebzett és sebeket osztó,
el akarnak, lásd, venni tőlem,
ajkak s combok közt forgatott,
győzni s elesni szoktatott
Fiú – szenvedélyek vőlegénye,
arcát kacagás hasogatja:

énekeljen, no, énekeljen!
Hatalmasság lép ki a konnektorból
és martalóc olvassa levelém
s szerelmek földúlt hátszárcaiban,
romjai közt már tűnődőn bolyong
a Férfi

(Szócs G. gyűjtése Galacon)

Az utolsó hetek

(Ötödik variáns)

Nagy köveikkel megfeketednek
ábrándos nagyszemű lányok s legények
a szerelem égre kapó, révült lángjaiban.
Csókoktól szédülten, csatakosan

tovatántorog vélük
az örökösen csatákra csiklandott,
hamari győzelemre éhes
Lemminkaeinen, a szoknyaőrült:
a gyönyörig sebzett és sebeket osztó,
el akarnak, lásd, venni tőlem,
ajkak s combok közt forgatott,
győzni s elesni szoktatott
Fiú – szenvedélyek vőlegénye,
arcát kacagás hasogatja:
énekeljen, no, énekeljen!
Hatalmasság lép ki a konnektorból
és martalóc olvassa levellem

s szerelmek földült hátszágaiban,
romjai közt már tűnődőn bolyong
a Férfi

(M. Tabacu gyűjtése a kolozsvári Monostor negyedben)

A kiabálás

(Negyedik variáns)

Nagy köveikkel megfeketednek
ábrándos nagy szemű lányok s legények
a szerelem égre kapó, révült lángjaiban.
Csókoktól szédülten, csatakosan
tovább tántorog vélük
az örökkön csatákra csiklandott,
hamari győzelemre éhes,
csodákra szomjas Fiú;
a gyönyörig sebzett és sebeket osztó,
simogatásba beleajjuló,

ajkak s combok közt forgatott,
Fiú – szenvedélyek vőlegénye
arcát kacagás hasogatja:
énekeljen, no, énekeljen!
Hatalmasság lép ki a konnektorból

és martalóc olvassa levelem

s szerelmek feldúlt hátországaiban,
romjai közt már tűnődön bolyong
a Férfi

(Dóczy T. gyűjtése a marosvásárhelyi November 7. negyedben)

A pince

(Harmadik variáns)

Nagy köveikkel megfeketednek
ábrándos nagyszemű lányok s legények
a szerelem égre kapó, révült lángjaiban.
Csókoktól szédülten, csatakosan
tovatántorog vélük
az örökkön csatákra csiklandott,
hamari győzelemre éhes,
csodákra szomjas Fiú;
a gyönyörig sebzett és sebeket osztó,
simogatásba beleájuló,
ajkak s combok közt forgatott,
győzni s elesni szoktatott
Fiú – szenvedélyek vőlegénye,
ki végül társra, soha társra
nem lett a szerelemben.
Hatalmasság lép ki a konnektorból

és martalóc olvassa levelém

s szerelmek földúlt hátországaiban,
romjai közt már tűnődőn bolyong
a Férfi

(Délczeg E. gyűjtése Szentpéterin)

Az autóstoppos

(Második variáns)

Nagy köveikkel megfeketednek
ábrándos, nagyszemű lányok s legények
a szerelem égre kapó, révült lángjaiban.
Csókoktól szédülten, csatakosan
tovatántorog vélük
az örökkön csatákra csiklandott,
hamari győzelemre éhes,
csodákra szomjas Fiú;
a gyönyörig sebzett és sebeket osztó,
simogatásba beleájuló,
ajkak s combok közt forgatott,
győzni s elesni szoktatott
Fiú – szenvedélyek vőlegénye,
ki végül társra, soha társra
nem lelt a szerelemben.
Hatalmasság lép ki a konnektorból

sodródik fekete haja, el, tovalobban a lángban –

s szerelmek földúlt hátországaiban,
romjai közt már tűnődőn bolyong
a Férfi

(Kallós Zoltán gyűjtése Bálványosváralján)

A csecsemő

(Első variáns)

Lobognak messzi hadak –
ábrándos nagyszemű lányok s legények
a szerelem égbe kapó, révült lángjaiban.
Csókoktól szédülten, csatakosan
tovatántorog vélük
az örökkön csatákra csiklandott,
hamari győzelemre éhes,
csodákra szomjas Fiú;
a gyönyörig sebzett és sebet osztó,
simogatásba beleájuló,
ajkak s combok közt forgatott,
győzni s elesni szoktatott
Fiú – szenvedélyek vőlegénye,
ki végül társra, soha társra
nem lelt a szerelemben.
Hatalmasság lép ki a konnektorból

sodródik fekete haja, el, tovalobban a lángban –

s szerelmek földúlt hátországaiban,
romjai közt mát tűnődőn bolyong
a Férfi

*(Salamon Anikó gyűjtése a kolozsvári
Györgyfalvi negyedben)*

*Szőcs Géza: A sirálybőr cipő, Magvető Könyvkiadó,
1989., 14–22. oldal*

FARKAS ÁRPÁD

Szerelmek hátországaiban

Lobognak messzi hadak –
ábrándos, nagyszemű lányok s legények
a szerelem égre kapó, révült lángjaiban.
Csókoktól szédülten, csatakosan
tovatántorog velük
az örökkön csatákra csiklandott,
hamari győzelmekre éhes,
Csodákra szomjas Fiú;
a gyönyörig sebzett és sebeket osztó,
simogatásba beleajuló,
ajkak s combok közt forgatott,
győzni s elesni szoktatott
Fiú – szenvedélyek vőlegénye,
ki végül társra, soha társra
nem lelt a szerelemben,
csak áhítatra, dulakodásra –

Sodródik fekete haja el, tovalobban a lángban –

S szerelmek földúlt hátországaiban,
romjai közt már tűnődön bolyong
a Férfi,
mindenért lehajol.
Mint fölperzselt falvak mélyein sült krumplit,
labdázón vesz tenyérre emlékeket, arcot, régi álmot;
amit most megszeret – holtáig megszeret;
romok közt talált karéjnyi búzakenyeret,
a szerelmet úgy morzsolgatja, holtáig tartson,
s mint csipornyos hús vizet,
ajkától immár el nem veszi –
s csapjon bár tokáig böjt,
épít a romokon magának
iszonyú békét,
jövendőt.

(FARKAS ÁRPÁD, Válogatott versek,
Székely Könyvtár, 2012, 79. old.)

GYÖRGY ATTILA

Ha én Szőcs Géza lennék...

Ha én Szőcs Géza lennék, talán így kezdeném: *állítólag* Szőcs Géza vagyok. Valahonnan Marsvásárhely és Hóstáthinápoly környékéről. Persze némi közőm az egri várhoz is van, nem idegen tőlem a budavári csik... pardon sikló, sirálybőr cipőkben járok, és egyszer albatroszlevest főzött apám pizstráנגgal. Származásomat tekintve proletárköltő vagyok az Árpád-házból. De az is lehet, hogy medve.

Na de nyilvánvalóan nem vagyok Szőcs Géza. Ámbátor ezt sem lehet teljes bizonyossággal tudni, hiszen emlékszem, még a hőskorszakban, amikor mindenféle folyóiratokba ölte Géza barátunk a pénzét – ahelyett hogy a folyóiratokat ölt volna saját pénzébe, ahogyan más, manapság ügyes vállalkozóknak tartott emberek tették –, szóval egy alkalommal bemutattam Szőcs Gézának Grausam Géza nevű fiatal kollégánkat. Grausam – ízlelgette a szót Géza – furcsa, mindig is azt hittem, ez az én egyik költői álnevem...

Hát innen is látszik, sosem tudhatni, kibem, mikor és hol lakozik némi szőcsgéza, ahogyan nyilván azt sem, mennyire lakozunk mi benne. A tréfát félretéve: azt hiszem, tágabb értelemben vett korosztályomból alig akad olyan ember, akiben ne lakozna legalább néhány sor *Az uniformis látogatásából*, a *Vendégszeretőből* vagy éppen a *Kisberek böszörményekből*... És akkor még semmit nem szóltam arról, hányan éreztük át, és érezzük továbbra is a saját bőrünkön, hogy „*valaki elcserélte a népet*”. Hogy olyanok vagyunk, mint aki „*vendégségben van önmagánál*”.

Ezekért mind, külön-külön, nagy díjakat érdemelt volna Szőcs Géza. Egy részét ezeknek meg is kapta, Istennek hála. Más részét büntetésekben osztották ki – ez is a költő pályabére: a költőé, a papé, a lelki nemességé. Lovasszobor amúgy

sem kell más a költőnek, mint ama *mennybéli*, amelyet a repülőtéren átvilágításon találnak az erdélyi ember belsejében.

Illetve persze, kellene, és kell még sok minden: pénz, paripa, fegyver, bor, jó szó és szép szerető – de éppen a szöcsgézai habitus lényeges eleme az, hogy NEM BÁRMI ÁRON. Szöcsgézai habitust mondtam volna? Tévedtem. Alapvetően emberi, de legalábbis emberhez méltó habitus ez. Olyan köntös, amelyet mindannyiunknak viselnünk illene – ezt felismerni viszont, legalábbis látni kell, hogyan áll ez a köntös máson.

Szöcs Gézának lehet, hogy Nessus-ing volt ez a köntös. De minek is beszélek múlt időben? Hiszen rajta van, most van csak igazán rajta. Az már igazán a Nessus-ingek, és a nessusing-szabók külön tragédiája, hogy néhanapján még jól is érzi magát benne.

Személyes élménnyel folytatnám. Nehéz lenne megmondanom, mikor és hol találkoztam először Szöcs Gézával – nem túl sokszor, de válogatott helyeken és helyzetekben: személygépkocsik belsejében, a Duna-parton, templomokban és víg estélyeken – azt azonban tudom, melyik volt az első verse, amely igazán szíven ütött. „*Ez már a feltámadás*” volt a címe. Mára sajnos sokkalta aktuálisabb a hajdani alcím: „*a nemzet mélyrepülése*”. De hát: mindig ott a feltámadás esélye...

Aztán persze volt második, és nyolcadik, és tizennyolcadik is, de most ugorjunk egyet az időben, és lám: a *Liberté* '56. És itt már végképp helyben is vagyunk. Ezért is vagyunk itt helyben. Úgy is, mint ország, úgy is, mint nemzet, és úgy is, mint Szöcs Géza maga.

E jelenlegi pár szó esetlen ugyan, de remélhetően benne van a Géza iránt érzett szeretet, részemről alázat is. Kicsit benne van a köszönet az eddig is kölcsönös bizalomért, miért ne: szeretetért. Kicsit benne van a mai napig kísértő '56, és a mai napig folyvást délibábosodó. Kicsit benne van valami olyan, amit nem tudunk másként mondani, mint hogy: kedves Szöcs Géza, köszönjük hogy vagy nekünk, hálásak vagyunk érte.

Nem nagy ügy, de ha arra gondolunk, hogyan járt a közvetlen utókor hálójával Dobó, Mekcsey, vagy Bornemissza Gergely – úgy jobb, ha most, addig szeretünk, amíg még ezt megtehetjük.

SZŐCS GÉZA

A nyírfa árnyéka

I.

Egy északnak futó
zöldes és kék folyó.

A folyó közepén:
szekér vagy kis hajó.

Egy lány siet vele,
egy lány evez nagyon,
egy lány siet felém!

kitárom két karom!

s pont akkor működésbe lép
a láthatatlan sipkám
s a hétmérföldes csizmám.

Így aztán érthető:
átevezt rajtam ő
mint nyitott ablakon.

II.

– Nyírfácskám, add a kezed,
te beszélsz hozzám, nyírfa, honnan?

– Von innen – suttogom neki. – Messziről.
Von innen szólítlak, magamból.

– Nyírfácskám, honnan szólítottál?

– Idebentről, de lent a parton
árnyékom terád várva ott áll.

SIMIN BEHBAHANI versei

SZŐCS GÉZA fordításában

Írok és áthúzom

1.

Írom és folyvást újraírom,
írom, áthúzom, azt remélve
hogy hátha mégis megtalálom:
fejemben kavarog egy álom,
hínáros, zűrös, kusza kép
de hátha meglelem ekképp,
a képeket, a képzetet
az ígét, amely elveszett
mielőtt megtaláltam volna:
remélem, hátha szóra bírom.
Írom és folyvást újraírom.

Fejemben gyötrő gombolyag van,
gubancos, kibogozhatatlan,
Elmémben arcod kifakult.
Körmöm elefánt-
körmöm elefántcsontja koponyámon
kopogtat, kutat, mindhiába,
fáradt szemhéjam összezárom
hogy lássam, mit őrzök még belőled,
mim maradt terólad,
tetőled.

2.

Felhővé lettél a túlsó parton,
hogyan is tudnám megragadni,
hogy is lehetne megragadnom
alakod ebből a ködfelhőből?
Vajon szél susog fáradt hangon?
vagy lépteid járják a várost?
Mit feleljek én erre mármost?
Hogy adhatnék találó választ?
Töpreng az elme, aztán választ.
A tudatmélyi zűrzavarból
felhoz egy képet,
mint bűvár a habból:
a hab boldog a mélység tetején,
lélegzik ott, de az nem vagyok én,
sem hab nem vagyok, sem vízmoraj,
a lélek mélye tengerár,
de én nem vagyok hullámtaraj,
sem lélegzet nem vagyok nemdebár.

3.

Emléked elszökik fejemből,
az elixír elfolyik kezemből.
Ruhád nincs már a ládafiában.
Hajtogatnám, de mostmár hiában.

4.

Szólítgatsz, mit szeretnék tőled.
Kérdezd így: mit szerettem volna.
Szívem azóta kiürült,
mielőtt szerethettem volna...

A szenvedő ige

Szálem, jó reggelt tinéktek,
leány-osztály, baccse-há!
Ma a szenvedő igéket
vesszük, ezeket tehát –

...nos, ki tudja, mit is értünk
úgymond szenvedő igén?

Számban úgy függött a nyelvem
számból úgy beszélt a nyelvem
mint a harang nyelve zeng.
Hangom mégis mily hamis volt!
hamis hang volt, annyi szent.
Úgy csikorgott
éppen úgy szólt,
olyan fals volt
mint az üvegen a kő.
Óra hosszat kelepeltem,
én voltam a nagymenő.

Magyaráztam, beleadtam
apait és anyait
megvilágítva a nyelvnek
alanyait
s tárgyait.

S hogy önnön csodámat újraéljem,
felszólítottam Zsálét, hogy meséljen,

Zsále! halljuk, mit értettél?!
Figyeltük mind a lány szavát.
De Zsále hallgatott.

Nahát.

Megnőtt a csend legott.

Hol voltál, Zsále,
hová merült el két szemed világa?

A lányok nevettek rajta, én magam mennydörögtem
s e záporban ott állt Zsále
hajótörötten
zavarban, árván,
megbénulva és megnémulva.

Nem túl sok idő múlva
ki is fakadtam, gúnyosan:
Gyerekek, hall-e
vajon még minket Zsále?
Mire egy kislány: Nem, tanárnő,
Zsále most a Bálám számárnő
vagy hogyishívják...

Nevettek, zsvajogtak,
szememből tűz villámlott
Zsále hidegen, némán állt ott.

Tekintetének két szöge
behatolt ámuló szemembe
sötét sorsának titkait
állítva haragommal szembe,

Így szólt és sóhajtva, sírástól csukladozva
nem volt már szava több panaszra.
Arca, mint tulipán levele.
Ömlött a könnye lefele.
Néztem, hogy bőrét hogy mossa le.

S kettőnk panasza egybefolyt.
„Az, amit mondtam, hiba volt

A leckét ma te adtad föl nekünk,
beszélj, hogy bölcsőbbek legyünk,
leckénk: bánatod története.

To begu! Man cserá szokhan goftam!
Te beszélj! Én miért is magyaráztam?”

A szenvedő ige:
az annak az apának
a tette,
a szenvedő ige: az a tűz
amely a védtelen anyát
megsemmisítette,
az: az a tűz, melyben ott hamvad el
az anya lelke, sorsa, léte, teste.

SZŐKE IMRE MÁTYÁS novellái

Póker

Szabadságom első napja túrhetően hideg téli nap volt, még csak nem is szürke, sötétedésig erőtlen sárga fény verődött ide-oda a házfalak között. 2012. december 29-e, szombat. Késő délelőtt ébredtem, kávéfőztem, majd komplett fürdéssel, hajmosással és borotválkozással igyekeztem magam elviselhető állapotba hozni. Előző este a lehetőségeimhez képest óriás összeget vesztettem pókeren, tehát bőven volt mit lemosni magamról.

Tizennégy évig dolgoztam a cégnél, amely most egycsapásra megszűnt, ahová többé nem muszáj bemennem, amelyik csöppet sem ünnepélyesen, egy németországi havi fixnek megfelelő végkielégítéssel bocsátott utamra. Az úgynevezett szabadság ilyen egyszerűen és feltartóztathatatlanul lépett be az életembe, amit egyfelől csöppet sem bánok, másfelől viszont a finanszírozhatóság hónaljzagú kérdéseit hozta magával, vagy inkább találta itt; mert ha elképzelem a szabadságot, amint jön-megy, tartóztatják vagy nem, gyűlölik vagy imádkoznak érte, elfogadják vagy kiátkozzák, könnyű léptekkel tűnik fel és el, ha úgy tartja kedve: nem hiszem, hogy szívesen cígölne magával bármit is.

Ezt gondoltam a szabadságról első nap, amikor nem kellett dolgozni mennem, és merő élvezetből egy Theano Kapareli nevű görög lánnyal azonosítottam magamban; pontosabban úgy véltem, ha volna arca, teste, haja és melle és lába a szabadságnak, valószínűleg úgy nézne ki, mint Theo. Nem

tudom, miért. Sok csinos, vonzó, mindenféle nőt ismerem életemben, ismerek most is, akikről ugyanez sohasem jutna eszembe. Ott van mindjárt Cintia, rendkívül meggyőző dekoltázsával, és Európa legszebben formált ajkával, az Univerzum pókerterem osztója, aki általában alvadt vérszínre festi a körmeit, és pompás, hercegnői tartással képes ülni tíz, negyven, kétszáz férfi karéjában is, még ha ezek leginkább csak lapjaik és zsetonjaik iránt érdeklődnek; jobb szeme sarkában meglehetősen nagy, szív alakú folt sötétlik: nem ütésnyom, hanem anyajegy. Vagy ott van Orsi, a felszolgáló lány, akinek kreatív gondolkodású főnökei fehér angyalszárnyakat kötöztek a hátára az ünnepekre való tekintettel, amúgy fekete pólóban és nadrágban jár az asztalok között, „hozhatok valamit?” – kérdezi újra meg újra búbajos macskahangon, s teszi el az aprót begyakorolt mosollyal, ami legtöbbször úgy üres, ahogy van. Vagy felhozhatnám Nikit, a sportos, gazdag, szőke nőt, aki nemrég egy szóváltás során barátját félresöpörve túsarkú cipőben rúgta mellbe a támadót, „nem szeretem, ha bántják a pasimat” felkiáltással ült vissza kártyázni, és arra a kérdésre, hogy miért is nem ütött inkább, aládúcolva kebleit, királynői hangsúllyal válaszolt: „nemrég csináltattam meg a csöcseimet, illik vigyáznom rájuk”. Magáról a rúgásról pedig egy karatemester, aki szemtanúja volt az esetnek, így nyilatkozott: „öregem, a világ legszebb egyenes rúgása volt, ilyen tökéleteset talán ha Leonidas király rúgott a Háromszázban”.

A Háromszáz az egyik legócskább történelmi film, amit valaha láttam, fontos tanulsággal szolgált számomra: férfi olyan izmos nem lehet, annyi virtuális perzsát megölni nem tud, olyan mennyiségű vér a talpa alatt nem képes folyni, hogy én a szabadsággal (vagy bármi jóval) egy pillanatra is azonosítsam. Ahhoz fitos orr kell, és káprázatos csípő. Átszellemült, de semmiképp sem elgyötört arc. És sűrű, sűrű, hosszú haj.

Négy évvel vagyok fiatalabb, mint anyám azon a semmilyen Karácsonyon, amikor meghalt, és adódik a kérdés: mikor léphetne be a szabadság az életembe, ha nem most?

Arra, hogy pókerezek, képes vagyok úgy tekinteni, mint-ha törvényen kívüli lovas volnék a vadnyugaton, mondjuk Blondie, a hosszú, aki valójában művész. Tudok is egy kicsit szájharmonikázni. Csak nem szabad sokat beszélnem erről, egyrészt kabalából, másrészt, hogy elkerüljem a kishitűek felháborodását, irigységét, vagy aggódó rohamait. Azt hiszem, meg fogom hódítani a világot. Azt hiszem, városokat és tájakat fogok bejárni, és mindezt még meg is írom, különben mi értelme volna. S hogy mindez könnyebben elképzelhető legyen, az elmúlt négy napban nemcsak visszanyertem a hetvenezer forintomat, hanem egy keveset még hozzá is számolhatok. Most kezdődik a tánc. Új cipőt fogok venni. Kifizetem az albérletemet.

Alacsony tétű asztalokon kell játszanom, hogy ne az életemet tegyem kockára minden partiban, mert az roppant fárasztó. Kihűl a tenyerem tőle és izzad, és túl könnyen hajlik káromkodásra a szám. Bár a legtöbb játékos, aki épp jobban áll, mint a többiek, szereti dúdolgatni a tökök pókerlitániát: „ha kicsi a tét, a kedvem sötét”, és emel és emel, és megint csak emel, kevesen vannak köztük, akik a másnapi ebédjüket, vagy jövő havi megélhetésüket láthatják veszendőbe menni, ha rosszra fordulnak a dolgok. Bár akad ilyen is nyilván. Engem például mindjárt első este, amikor átutalták a végkielégítésemet, a nagyfiúk asztalához vonzott duzzadó acéltököm, vagy bátortalan, mohó kíváncsiságom; ki-ki képzelje el, ahogy neki tetszik. Sőt, ha jobban belegondolok, még csak nem is a nagyfiúk asztala volt, hanem a gyenge közepeseké. Az ilyen átüléseknél azonban számolni kell a ténynyel: mindennek az értéke hirtelen megváltozik: zsetonoké, játéktudásé, a zsebben őrzött tartalékoké, a testi-lelki erőnlété, de még az alsógatyád és az utcai cipőd értéke is megváltozik, sőt, eljöhét a pillanat, amikor az is számítani fog, hogy szerettek-e gyerekkorodban vagy nem. Legalábbis érezheted így. Amikor a túlértékelt pillanat tüzes lándzsadöfessé válik. Aznap este egy meglehetősen fiatal, duzzadt-csókos ajkú, hosszú hajú, villogó tekintetű francia fiú nyerte el a pénzemet. Elnézve magabiztos mozdulatait, figyelve trükkjeit,

és hallgatva, hogyan beszél a barátaival, esküt tettem volna rá, hogy mindenki szerette őt gyerekkorában, és hogy ma is a nők kedvence lehet. De egy pókerasztalnál az ilyen eskük általában elhamarkodottak. Ma is látom magam előtt finom művészkezeit, amint babrál a sárga-fekete, vagy kék-piros zsetonokkal. Vékony, lányos ujjait. És hogy mennyire piszkos volt mind a tíz körme.

Nem irigylem, és nem is haragszom rá azóta, inkább sajnálom, hogy nem mutatkoztunk be egymásnak. A piszkos körmök réme pedig bárkit utolérhet, aki órákon át kapirgálja fel a lapokat az asztalról, az összeizzadt, agyontapogatott vászonborítás miatt. Így hát első és legfontosabb tanácsom minden leendő játékos számára: manikűröztessen rendszeresen, és amikor csak lehet, mossa (meg a) kezeit. Amúgy mi akkor ott angolul kommunikáltunk, de sikerült különösebb erőfeszítés vagy szándék nélkül azt a benyomást keltenem, mintha érteném, amit a barátjának franciául mond. Miket mondhatott, te jó ég! Gyanakodva méregetett egy darabig, majd megkérdezte: „do you speak french, don't you?”. Válaszul csak hümmögtem: „Sometimes”. Kedvetlenül bólintott, és nemsokára felállt az asztaltól. Ez volt a legsikeresebb blöfföm aznap. Különös elégtétel.

Roham

2013. január 11-én este tíz órakor a hatodik szomszédom lakásában feküdtem egy padlóra terített matracon, míg ő telefonon konzultált a mentősökkel, mit tehetne most értem. Azt tanácsolták neki, hagyja nyitva az ajtót, és engedjen hozzám friss levegőt. A puha, virágmintás matracot gyereknek terítették le játszani a szülők, vagy ők maguk készülődtek már lefekvéshez, nem tudhatom. Életemben először, magam számára is váratlanul kéredeztem be hozzájuk. Szabi nyitott ajtót. Elmondtam

neki, hogy szívrohamom van, értesíttem a mentőket, és azt hiszem, most le kell feküdnöm valahol. „Természetes” – engedett be maga mellett, azután megjelent a felesége, együtt vezettek át a szűk konyhán a nagyszobáig, ahol lassan kinyújtóztam a matracon. Szerettem volna telefonálni egy-két ismerősnek még, de nem jutott erő. Szívem iszonytató tempóban vert. Mellkasom abnormálisan magasra emelkedett, és túl mélyre süllyedt, mint valami elhagyott csónak a Balatonon. Eltátottam a számat, fogaim között nyersen áradt be és ki a levegő, két kezemet tenyérrel fölfelé ejtettem magam mellé. „Így történik tehát, ilyen kurva egyszerűen” – gondoltam magamban, és a közeledő mentősök, az aggodalmasan nyüzsgő szomszédok, valamint a kíváncsi utókor számára csupán egyetlen tömönlatot bírtam kipréselni magamból: „Siessenek!” Ismeretlenül mély, regénybe illően száraz volt a hangom.

Szabi, a hatodik szomszédom nem mindennapi férfi. Kettős életet él: nappal vállalkozó, éjszaka bluesharmonikás. Csaknem egyidős velem, de remélem, egy tízessel többnek látszik. Pajesza ősz. Arcbőre cserzett, mint a Cooper-regények indiánjaié, vagy mint általában a szabadban dolgozó építési vállalkozóké; apró, élénk szemei fölött lennon-szemüveget hord. Vad bulikon, a másik életében bőrsapka egészíti ki szerelését, varázsolja stílszerű, de ideiglenes frontemberré, aki bármikor kitáncolhat a színpadról. Anno, amikor még dolgozni jártam, reggelente gyakran láttam őt: barna köntösben, vékony lábait keresztbe téve gubbasztani a függőfolyosón, kávé inni, cigarettázni. Aztán tavaly nyáron egyszer csak bemutatkozott, meghívott feketére az ajtajuk elé, és természetesen mindjárt egy szuper koncertre is. Mindkét meghívásnak eleget tettem.

Miután sikerült kihívnom magamhoz a mentőket, és egyre nehezebben lélegezve, fújtatva fölvészorogtam a lépcsőn, két okból is remek ötletnek tűnt, hogy bekopogtassak Szabiékhoz. 1. Nem hittem, hogy kibírom egyedül, míg megérkezik a segítség. 2. Ha mégis időben jönnek,

könyörgöm, ne az albérletemben találjanak rám. Ott évekig egy nagyon lusta, rossz kisfiú garázdálkodott.

Kiterülve a tarka matracon, nem maradt más lehetőség, mint átadni magam a rohamnak, és tátott szájjal várakozni, vajon kirobban-e a szívem a mellkasomból vagy sem. „Öt-tíz perc” – mondta Szabi. „Csukd be a szemed!” – tette még hozzá, de én erre képtelen voltam. „Lemegyek a kapuhoz” – mondta a felesége, és eltűnt. Ekkor, a roham tetőpontján a lehető legfurcsább hangot hallottam meg, ami ilyen helyzetben elképzelhető. Oly édesded gyerekkacajt és boldog gügyögést, amelyet legfeljebb ha popsikenőcs-reklámokból ismerek. Mielőtt leült volna a jobb oldalához, Szabi kivette a járókából másfél éves kisfiát, kezdte lovagoltatni a térdén, és a gyerek majdnem kiugrott a bőréből, annyira felvillanyozta, olyan jó kedvre hangolta, amit maga körül látott. „Így meghalni, bassza meg – gondoltam minden harag nélkül –, tök bizarr!”

Szabi kisfia sajnos egészen ritka kórban: korai öregedésben szenved. Számtalanszor találkoztunk, mikor napozni, levegőzni hozták a függőfolyosóra, de soha nem lassítottam, hogy játsszak vele, vagy gügyögjek neki egy kicsit, ahogy ez más gyerekeknél szokás. Ránézni sem mertem, nemhogy a szemébe. Amikor pedig Szabival ismerősök lettünk, kerültem a témát, nem kérdeztem rá, mi van a gyerekével; és úgy véltem, ez valamiféle természetes udvariasság a részemről. Most ő, a levegőnek nézett kisfiú nevetgélt fölöttem csengő hangon, mutogatott rám, mintha különlegesen ügyes és tehetséges bohóc jött volna mulattatni a családot.

A mentősök piros kabátban, ék alakban, hárman jöttek be az ajtón. Szabi addig is folyamatosan tudósított róla, hogy közelednek. „Már hallani a szirénát. Már látni a villogó fényeket” – adta híriül a megfelelő pillanatokban, de ezen felül is igyekezett kapcsolatban tartani a valósággal. „Még nem is említettem, hogy másodikán koncertünk lesz” – mondta például, azután megbökte a mellkasomat: „Oda majd eljössz,

csak jó mélyeket lélegezz, ahogy üzenték, hallod?” Eddigre egy fokkal csillapult a testemben a vihar, és kezdtem hinni, hogy legalább az intenzív osztályig eljuthatok élve. De Szabi rossz jelnek tekintette, hogy nem az északitól a déli sarkig szívom-fújom a levegőt, és újra megbökött. Kénytelen voltam valami figyelmeztetést öklendeni: „Ne érj hozzám! Ne beszélj! Nagyon rossz.”

Léptek hallatszottak. „No, nézzük, mi történt magával?” – szólalt meg egy friss hang a magasból. A mentőorvos feltűnően csinos, fiatal nő volt, gesztenyebarna hajában lágy hullámokkal. „Hiperventillálok” – nyögtem ki elhalóan, majdnem szakszerűen, és ezzel mindjárt két dolgot árultam el magamról: hogy nincs infarktusom, és hogy túl sokat nézem a Dr. House-t. Aszisztense csalódottan szegte le a fejét. A harmadik, pocakos, ősz férfi, aki nem lehetett más, mint a sofőr, sóhajtva leült a konyhában. „No, ha ilyen pontosan tudja, akkor ránk itt már nincs is szükség.” Azt hittem, azon nyomban sarkon fordulnak, és hátrahagynak szép nyugodtan hiperventillálni. De nem tették. Mindenfélét kérdeztek a múltamról, betegségeimről, mostani tüneteimről. „Előfordult ez korábban is?” „Nem, ilyen még nem volt.” Tappancsokat tettek rám, EKG-ét készítettek, amit igazán szépek és megnyugtatónak találtak. Ezután már fel tudtam ülni. „És milyen volt az, ami már volt?” „Maximum, hogy úgy éreztem, megbolondulok.” Megmérték a vérnyomásomat: 135/90, nem nyújtott okot aggodalomra. A közvetlen életveszély, ha volt is, tovatűnt. „Na most már tápáskodjon föl valahogy” – utasított a doktornő, azután Szabihoz lépett, és együttérzéssel faggatta a kislányt. „Korai öregedés, nagyon ritka” – bólogatott, és megsimogatta a gyerek fejét, valamit suttozott is neki, amitől a kacskas kezű, vágott szemű, aszimmetrikus koponyájú fiú ide-oda vetette magát az apja ölében, és megint csak nevetett. „Hm, igen, gyógyító kis emberke” – mondta még a doktornő, azután a papírmunkát is végre letudva sietett vissza a ház előtt villogó kocsihoz.

A térdemre támaszkodva álltam, sápadtan, mint akit kegyetlenül gyomron vágott az örökkévalóság. „Elszívunk

odakint egy cigit?” – fordultam Szabihoz, és ő azonnal igent mondott.

Korábban feltettek a mentősök egy kérdést, amelyre nem adhattam egyenes választ. Ez önmagában elszomorító. Azt gondolom, silány bohózzattá teszi az életet, szármalmas, jelentéktelen aktussá a halált, ha a fontos pillanatokban nem tudunk őszinték lenni. A kérdés így hangzott: „Feldühítette magát valamivel?” „De még mennyire!” – kellett volna mondanom. „Három napig vesztettem pókeren.”

A biztonság kedvéért hozzátehettem volna, hogy kerestem már a neten tinédzser-szexet, hogy a doktornőről készült home videót sem rúgnám ki az ágyamból; hogy az apámat vagy meg kellett volna vernem, vagy mindörökre megbocsátani neki, de én csak gyáva módon távol tartottam magamtól, és nem beszéltem vele; hogy adódott rá alkalom, de sajnos képtelen voltam bosszút állni a tetovált karú férfin, aki megrontott gyerekkoromban; és hogy egy pszichiáter ke-rekperccel közölte velem: nem tudok szeretni; amit azóta is ostobaságnak tartok, de cáfolnom sincs mivel. Ez igen, ez már hasonlított volna arra a fajta őszinteségre és kurázsira, amely csakis az üdvösségre lehet tekintettel, de a körülményekre soha. Tőlem viszont csak ennyire tellett: „Elvesztettem az ál-lásomat”.

JÓNÁS TAMÁS versei

VÉRVESZTESÉG

Kettészakadt harisnyában
Bármilyen is örök nyár van
Széle foszlott blúz alatt
Sivatagi táj marad
Védheted magad szavakkal
Támadással mit sem ér
Bibliai baj a bajban
Hasadhoz tenyér ha ér
Hiába szelíd a kockás
terítőre rendezett táj
Mit is tehet egy hegyomlás
Vagy az aki az alatt áll
Persze semmi panasz férfi
száját szitok el nem hagyja
Elég ha guggol és nézi
mily erős a gyenge hangya

MASNIS LYUK

masnit kötöttem a lyukra
végtelenre a végségben
úgy tudtam hogy nem lesz haszna
ezt már egyszer más is tudta
mentségemre legyen mondva:
bárki tudta bárhogy tudta: én még nem

s jött a masnis lyuk miatt egy vendégem

arca nem volt nem lepett meg
neve se volt az se volt baj
mégis mint a meglepettek
madár szállt ki énbőlőlem
gondolkodtam hogy lelőjem
gyenge madár volt nem lőttem: csak sóhaj

de a galád gyenge sóhaj
nem foszlott szét ahogy illik
erősödött mint a szőlő
lyukas sóhaj hagytam jól van
masnija volt azt reméltem: helyesellik
de a galád azóta is sokat ellik

viharokká kiabálta gyengeségét
őt a világ masni nélkül inkább bántja
rokona se, ismerőse, nincsen nekije barátja

lője már le aki látja!
szippantsa be vegye szájba
mert a végén attól félek
ez a csinos masnis lyukas
elhazudja magát szélnek
s téged is rávesz hogy ugass

érvelődzik: ez a világ nem épp lugas
azt állítja én lennék ezért a ludas

elszabadult masnis sóhaj
érzékeny szemeket cukroz sárga sóval

kérni szabad hogyha volna
aki látja
vegye szájba
ne sóhajtson összevissza
tanítsa meg egy-két dalra
s vigye át a túloldalra

SAMSARA

horgony a dolgom: vasmacska
elszököm innét északra
ellopom innen a bánatomat
az se zavar hogy hátra tolat
sózom a tengert könnyekkel
semmire vágytam s több lettem

LA FONTAINE ÚRNAK, PÁRIZSBA

SZABADOS ÁRPÁD meséi

Verébegér, Egérveréb

Az egér és a veréb jó barátok voltak. Közös vállalkozásuk is volt: különleges sajtot árultak a piacon, de erre később visszatértek. Sokat voltak együtt, vigyáztak egymásra. A veréb a magasból látta, ha macska közeledett és azonnal hangos csipegéssel figyelmeztette az egeret. Minél közelebb volt, annál gyorsabban csipegett. Az egér is figyelemmel kísérte a barátját. Egy alkalommal a veréb kerti madárhálóba gabalyodott és sehogyan sem tudta a csőrével kiszabadítani magát. Az egernek semmiség volt: éles fogaival pillanatok alatt elrágta a hálót. Mind a ketten csodáltak, és egy kicsit irigyelték is egymás képességeit. A verébnek nagyon tetszett, hogy az egér fürgén fut, míg neki ugrálnia kell. Az egér erős, éles fogaival fölaprította az olyan száraz szalonabórt is, amit ő hiába csipegetett. A füle is elbűvölte, finom, apró mozgásokkal fordította a hang irányába, és olyan éles hallása volt, hogy már két-három megállóval előbb meghallotta az érkező villamost.

Természetesen a barátja meg rajta talált csodálnivalókat. Mindenekelőtt a szárnyát, amivel olyan könnyedén kergetőzött a levelekkel, mintha maga is levél lenne. Pici csőrével a legapróbb magokat is fölcsipegette; ő még akkor sem volt képes rá, ha bele-

nyomta az orrát a sárba. Kimondottan mókásnak tartotta a farkát, amivel egyensúlyozott az ágakon. A tolla is irigylésre méltó volt, nem ázott át, leperreg róla a por, bezzeg az ő szőrébe minden beleragadt – ha megázott, nem győzte hajszárítózni. Olyan sokáig csodálták egymást és vágytak egymás ügyességére, hogy az egyik reggel, ébredéskor furcsa dolgokat fedeztek föl magukon. Az egér tapogatta a hátát és érezte, hogy szárnya nőtt, a veréb pedig azon csodálkozott, hogy négy lábbal lép ki az ágyból. A többiről nem beszélve: a veréb füléről és éles fogairól, az egér tolláról és legyező farkáról. Amikor a meglepettségük elmúlt, tapogatták, nézték egymást, majd táncra perdültek. Forogtak, visongtak, csipogtak. Maguk sem tudták, milyen hangot adnak ki, hány lábon táncolnak, csak forogtak, forogtak örömben. Bármilyen fékezhetetlen volt az örömük, vissza kellett térniük a napi munkájukhoz. Megreggeliztek és indultak a sajtgyárba. A portán furcsán nézett rájuk az éjszakai portárs, dörzsölte a szemét, lehet, hogy azt gondolta, álmodik, de olyan régen jártak már oda, hogy minden változás ellenére ismerősnek vélte őket. A raktáros is csodálkozott. Egy ideig gondolkodott, de kiadta a szokásos megrendelésükre előkészített csomagokat. – Na, már ti is divatoztok! – jegyezte meg és hosszan nézte a porta felé igyekvő négy lábú, füles verebet és a tollas, szárnyas egeret. – Micsoda figurák – dűnnyögte magában –, egy egérveréb és egy verébegér.

Most a verébegér is messziről hallotta, hogy közeledik a vilamos. A sajtgyár előtt volt a végállomás. Itt szálltak föl, és az Egérkirályné úti megállóban szálltak le. Pontosan a piac színes, műanyag gyümölcsökből eszkábált kapuzatával szemben. A közeledő vásárlókat mozgóárusok rohanták meg, zárjegy nélküli és bizonytalan eredetű portékákkal. Közöttük próbáltak utat vágni maguknak a kapu felé, ami nem tűnt könnyű műveletnek, lépten-nyomon megállították őket. Rájuk akartak sózni ócska edényeket, ruhát, babakocsit, fésűt, mindenféle használhatatlan tárgyat. A nyüzsgés és a hangzavar áthatolhatatlan masszát alkotott. A szarka fényesre subickolt rézgyűrűről bizonygatta, hogy aranyból készült. Barátja a magasba dobálta, hogy a forgó, csillogó tárgyra fölhívja a figyelmet. A plüssmackó bébiételes üvegekben mézet árult. Az

egyikről lecsavarta a kupakot és kóstolásra kínálta. Molyirtót reklámozott sűrű fekete gyapjával a kisbárány, hangoztatva, hogy elegendő belőle hetente egyetlen csepp. A tücsök használt tücsökzene-kazettákat árult féláron, helyesebben csak dobogónak használta őket a koncertjéhez. Láthatóan nem örült, ha valaki vásárolni akart tőle, mert minden eladott darabbal alacsonyabb lett a pódiuma, és letről nehezebben szállt messzire a ciripelése. „Itt a nyerőkocka, vegyék, vigyék!” – kiáltotta a műanyag pohárban dobókockákat rázogató róka, majd a vashordó tetejére borította őket és a hatás kedvéért várt egy kicsit. Amikor köréje gyűltek, lassan fölemelte a poharat. Mind a három kocka hatost mutatott. Kétszer-háromszor is megismételte hasonló eredménnyel. A pocok kénytelen volt az öreg teknős páncéljába kapaszkodni, mert a gázzal töltött lufik azonnal a magasba emelték volna, így csak akkor merte elengedni, amikor a többségüket eladta. A nagy nyüzsgés és hangzavar hirtelen megszűnt. Mintha állóképet látnánk. Majd egy csodálkozó, bizonytalan hang megjegyezte: – Csodabogarak!

Hirtelen félrehúzódtak az Egérveréb és a Verébegér útjából. Egyre több megjegyzés hangzott el. Nem mindig hízelgő. Volt, aki a veréb fülét, volt, aki a négy lábát tartotta nevetségesnek. Sokan élcelődtek az egér szárnyán. – Angyalnak képzeli magát – kiáltotta a szarka. – Dehogyan is – replikázott a róka –, inkább sasnak.

A megjegyzések egyre bántóbbá váltak. Volt, aki egyenesen korcsoknak nevezte őket. Szegényeknek földbe gyökerezett a lábuk. Nem értették, miért váltak ellenségessé azok, akikkel korábban mindig jó, már-már baráti viszonyuk volt. Tanácsatlanságukban és félelmükben nem mertek továbbmenni. Letették a lábukhoz a csomagjukat és kétségbeesve, egymást nézve hallgatták a szidalmakat. Szerencsére néhány másodperc után szárnyuhogást hallottak. A bagoly jelent meg és leszállt a róka vashordójára, majd nagyot dobbantott a lábával. Hirtelen újra csönd támadt. Méltóságteljesen körbenézett. Megköszöri a torkát. A csönd még mélyebb lett. Hallani lehetett a verébegér és az egérveréb szapora szívverését. – Vakok vagytok? – kérdez-

te nyomatékosan a bagoly, hosszú hatásszünetet tartva. – Nem látjátok, hogy két csodálatos lényről van szó? – Újra szünetet tartott, majd amikor a róka közbe akart vágni, feléje fordult: – Tudsz repülni? A róka elharapta a mondandóját. Amikor a szarka akart megszólalni: – Van éles fogad, hogy kiszabadítsd magad a madárhálóból? A szarka visszavonult. Így volt ez a többiekkel is. Majd lassan egyre többen kezdtek a csodálkozás és a csodálat hangján szólni. – Milyen szép fényes tolla van az egérnek! – Milyen éles hallása lehet az egérnek! – Milyen jól tud futni a veréb! Egyre többen dicsérték őket. Már olyasmit is mondtak, aminek semmilyen alapja nem volt. Egyenesen csodatévőknek nevezték őket. A Verébegér és az Egérveréb föllélegzett, köszönésképpen meghajoltak a bagoly előtt és siettek a kicsi piaci bódéjukba, melynek cégtábláján ez állt: „Egér és Tárša, Veréb és Tárša”. Említettem, hogy a vállalkozásuk különleges sajtok árusítása volt. A különlegességet azonban titok fedte. Valójában művészi módon lyukasztott sajtokról volt szó. Nagyrészt megrendelésre dolgoztak. Készítettek: apró, nagy, vízszintes, spirális, gömb, és a megrendelés szerint bármilyen lyukú sajtot. Kétféle jó minőségű sajtból állították elő. Az egyik keményebb volt, s a parmezánra, a másik tejszínesebb és az ementálira emlékeztetett. Amikor megérkeztek, a bódé elrekesztett részében már várták őket a sajtukucacok. Kicsik, nagyok, kövérek, soványak. Irányításukkal ők rágták a legkülönbözőbb lyukakat. Verébegér a keményebb sajtok, Egérveréb pedig a puhább sajtok megmunkálását irányította. Igazi művészi munka volt. Nagyon kellett vigyázni, hogy a járatoknak a sajt szeletelésekor is szép éles rajzolata legyen. Először a megrendeléseket készítették el, majd utána néhány különlegesen lyukasztott sajtot is az ingyencek számára. Végül az egyes darabokra fölragasztották a címkét az élénkpiros „V&E” emblémával. A lyukak számát és karakterét külön cetlin jelezték. Idáig is volt forgalmuk, de most, hogy híre ment az átváltozásuknak, egyre többen jöttek messzi földről is, nemcsak a finom és művészien lyukasztott sajtokért, hanem miattuk. Látni akarták a csodálatos párost. Megváltoztatták a cégtáblájukat: már nem az Egér és Tárša, hanem az Egérveréb és Verébegér olvasható rajta. A boldog párosé.

A tücsök és a hangya

(Ugyanazt üzenem La Fontaine Úrnak Párizsba,
amit anno Hajnóczy Péter.)

Aszorgalmas tücsök tavasztól őszig, éjjel-nappal dolgozott. A lusta hangya tavasztól őszig, éjjel-nappal heverészett.

A tücsök olyan sok élelmiszert gyűjtött össze, hogy a lyukat (az otthonát) ki kellett bővíteni és a raktárban újabb és újabb polcokat építeni.

A hangya mindig azon az útvonalon helyezkedett el, ahol a többiek megrakodva vonultak. Azt leste, hol ejtenek el valamilyen számára kedves falatot. Ha éppen nem pottyant le semmi, kinyújtotta a karját, kibillentette az egyensúlyából a mellette elhaladó társát és a lehulló csomagot gátlástalanul megdézsmálta. A változatosság kedvéért gyakran helyezkedett el a tücsöklük közelében. Napozott és fél szemmel leste a tücsköt, amint zihálva, erőlködve cipeli haza a téli ételmet. „Nem játszanál inkább valamit?” – állította meg. A tücsöknek kisebb gondja is nagyobb volt ennél, úgy tele volt a keze-lába. Különben sem tudott volna hegedülni, mert a sok munkától kérges volt a keze és nem mozogtak fűrgén az ujjai. „Eljön annak is az ideje” – válaszolta, és próbálta az útból odébb tolni a hangyát. De az nem tágitott. – Nem is tücsök, aki nem hegedül – okvetetlenkedett a hangya. – Nem is hangya, aki nem dolgozik – kapta a választ. Félreállt az útból, de ennek oka volt. Ismerte a tücsök szokását. Amikor megérkezett, a lyuk bejáratához pakolt, és három-négy fordulóval hordta be szerzeményeit. Amíg lent járt, a hangya gyorsan elcsent egy-egy falatot a fönt maradó csomagból. A tücsök természetesen tudta, mi történik a háta mögött, de nem szólt rá. Egy nap, amikor a legfinomabb falatokat lopta el, megelégedte a hangya szemtelenségét és elhatározta, hogy megleckézteti. A kö-

vetkező alkalommal dióbéllel, kis mézeslép-darabokkal megrakodva érkezett és odaszólt a hangyának: – Tudom, hogy mindig megdézsmálsz, amit hozok, most nem kell titokban tenned. Ha kibírod fél lábon állva, amíg háromig számolok, minden a tiéd lehet, amit nem viszek le a lyukba. A hangya boldogan beleegyezett. Ilyen rövid idő alatt, gondolta, majdnem minden az enyém lesz. Készségesen fél lábra állt az egyezség szerint. – Eeegy – számolt a tücsök hosszan elnyújtva, majd szünetet tartva gyorsan a lyuk bejáratához vonszolta a csomag első részét. Most, szokásától eltérően, nem vitte le a lyukba. Visszafordult a második részért és közben az előbbinél is lassabban mondta ki a kettőt. A hangya okvetetlenkedett: – Számolj normálisan! De a tücsök nem törődött vele. Csak foghegyről vetette oda: – Mi az, hogy normálisan? – közben már a csomag második, nagyobbik fele is a lyuk bejáratánál volt. – Hát gyorsabban – visította a hangya, látva, hogy nagyon gyorsan fogynak a finom falatok. A tücsök megállt és csípőre tette a kezét: – Nem értelek, most gyorsabban vagy normálisan számoljak? – csapta a hóna alá a finom dióbélet. A hangya a sok lustálkodás és evés miatt elpuhult és egyre jobban elfáradt, már arra készült, hogy titokban letegye a másik lábát is, de a tücsök résen volt és fél szemmel figyelte.

– No-no – mondta, és az utolsó csomagot is fölkapta. A hangya nem bírta tovább: – Mond már ki a hármat! A tücsök úgy tett, mintha megkönyörülne rajta és gyorsan kimondta a hármat. Addigra már a bejáratnál volt és nézte, hogy a hangya milyen igyekezettel veti magát a csomagok felé, de akkor egyetlen lökéssel mind a lyukba gördítette őket.

A hangya megsértődött. Hetekig nem ment a tücsök közelébe. Sárgulni kezdtek a levelek. Hullottak és kergetőztek az őszi szélben. Az eső is egyre kitartóbb volt. Közeledett a tél.

A tücsök arra kapta föl a fejét, hogy a lyuk bejáratánál valaki vacog, köhög és könyörgő hangon szólítgatja. Nem akart hinni a fülének. A hangya hangja volt. De nem a pökhendi, követelőző hangyáé, hanem az elveszett, kétségbeesetten nyöszörgő hangyáé. Megsajnálta, beengedte. Végighallgatta a panaszait.

Amiből a legfájdalmasabb az volt, hogy a hangyák nem fogadták be. Azt mondták, hogy a lusta hangya nem hangya, és fel is út, le is út. Hiába fogadkozott, hogy minden munkát elvégez, nem hittek neki. A tücsök azt mondta, ha valóban meg akar változni, akkor maradhat nála, hiszen kettejüknek bőségesen van hely és élelem. De a feltételeket ő szabja meg. A télre való fölkészülésben számtalan tennivalójuk volt. A hangya neki is fogadkozni akart, de a tücsök nem hagyta. – Ne a szád járjon, tedd, amit kell! És valóban, mindent elvégzett, amit kért tőle. A lyuk körül árkot ástak, hogy elvezessék a vizet, majd babérmeggyleveleket (tudvalevő, hogy nem korhad el) cipeltek a bejárat lefedéséhez. Víz tároló medrecskét ástak, hogy főzni, fürödni tudjanak. Szalmaszálon vezették le a vizet. A kéménnyel az utolsó pillanatban készültek el. Minden úgy alakult, ahogy tervezték. Végre pihenhettek. A tücsök megveregette a halálosan fáradt hangya vállát : – Igazi hangya lettél!

Jöhetett a tél. Teázgattak.

Olyan sokféle száraz viráguk és levelük volt, hogy fölsorolni is nehéz. Az egyik nap hársfa-, a másik nap citromfű-, a harmadik nap kamillateát ittak. A tücsök keze kezdett rendre jönni, fürgén mozogtak az ujjai. A hangya mindenben a kedvében járt. Főzött, söprögetett, mosott és biztatta, hogy hegedüljön. Úgy is tett. Egyre többet és szebben játszott: Vivaldit, Mozartot, még virtuóz Paganini-darabokat is.

Leesett az első hó. A jó meleg lakásból nem volt kedvük kimozdulni. Nem is kellett, mert mindenük megvolt. Kiderült, hogy a hangyának is van érzéke a zenéhez. Árvalányhaj húrokkal neki is építettek egy kis hangszert, amivel kontrázni tudott. Beszélgettek és zenéltek. Zenéltek és beszélgettek. A hófödte udvaron a föld mélyéről időnként gyönyörű zene áradt. A szorgalmas tücsöké és a szorgalmas hangyáé.

KESZTHELYI REZSŐ

KIRAKÓS

Ülök a szél árnyékán,
és azon töprenkedem,

mi lenne a lenni,
ha születés előtt
adatik meg
születni.

Ablakomban
kanadai gyöngyvirág,
halványlila színe lengedez,

átveszem lényét,
tartogatom,
aztán együtt az enyémmel
visszaadom.

Érszínek lüktetései –
és hallani
a csönd miként cselekedik

A még lélegzet
felhők hatalmas szemeiben.

Térült-fordult
e földön olynemű,
ki a múlandót magában
még csak nem is észleli,

így aztán
rögös útja innen
az öröklétbe vitte,
hol nem élet
vonta ölébe,
hanem mozdulatlan
semmi.

Az ébredés,
mikor testetlen elevenség,
ami élt,
és majd akként él az ébrenlét,

belőle nézem
citrom-, narancs-, és gránátalmafáim
csemete éppenségét,
derűállapotom az övék,
és lesem,

ösztön-nesz létezésük
mikor lesz az,
ami én.

Tengernyi
befejezett érzelmem
siralma közhelyem,

a tengernyi
befejezetlen
addig tart,
ameddig az életem.

Mikor alszik el
még maga az alvás is?

És mi voltam,
míg meg nem születtem?

Nem tudom,
csupán vélem,
aludtam mélyen
a magam-nemtudás
bársonyos éjjelében.*

Mert, kedves, ha igaz,
az örült lelket ingatja a lét,
ám megeshet,
sírásmézet csepegtet a tél –
hőöröm-könnyek,
meg széncinege-remegés;

így lehet magunkkal jönni,
és menni,
nincs más, akivel inteni;

anyácskám, szerelmem, bárki,
aki szűz-téboly lebegés,
ingatod a létet,
miközben ő pillanatokra tördel,
ami nélkül soha-
se lehetnék,
én meg beszélgetni igyekszem
vele, akárha léteznénk.

* Csokonai nyomán haladva.

RÓNAI-BALÁZS ZOLTÁN

Határsáv anzix

Át akarok lépni egy határt.
Nem tudom, hol van, határ-e tényleg,
és nem voltam-e már odaát.
Ittam a szívfaragókkal,
ingyen lettem cifra,
mint aki reggel tetovált arccal
ébred.

Ködben a jelzőlámpák
udvaros, megszükkült fénye.
Álmomban szép, karcús az élet,
alma és tej van kockás abroszán.

Ontológia

Még van a nap, de a sarka repedt,
most leszokott igya, mit szeretett,
és aki nem, neki dupla adag,
járda, cipősarok összekacag,

tél van, az alkoholizmus idül,
angyalok arcán félmosoly ül,
gesztenyeillat az Oktogonon,
három után már alkonyodom,

s régi tanárom látom amint
osztályunk túlvégibe int,
míg gyerekészbe a semmi hatol,
kortyol gyorsat az asztal alól.

Hogy kinevettük a háta mögött!,
most vedel ám, aki ott röhögött,
szürkül, közbe meg egyre színez,
és már érti, hisz egyszerű ez,

izzad az elme, a benne-világ
kínoz, az ember meg nekilát,
kopaszon fogta kék madarat:
vallat féldeci válaszokat.

Jön szembe

Jön szembe.
Minek?
Nem is ismerem.
Jön szembe, az arca új nekem.
Nem számít, elhalad.
Megszűnik.
Értelmetlen és idegen.

Ferenc körút anzix

Továbbáll, mivel nem jön a villamos,
nem parkol sehol és nincs pénze taxihoz,
gyalog él, tehát eloldalog.

Aztán az ég
felülre áll,
vagyis a reggel, a tán,
a kékség, amiben „újra lehet”
valami, ő meg valaminek.

A ruhája most, meg a léptei,
amiknek ura, és éltetik,
amikben lassan megy haza
a fáradt vonású éjszaka
benne, a nyolcadik utas,
és szél a tekintete, metróhuzat.

Ebben a versben

nem libbennek a függönyök, lógnak,
vagy valahogy arrébbmozognak, szenvtelen,
de ha lógnak, nem csüggedés,
max unalom,
a csók nem csattan, elő sem fordul,
éteri szerelem van, de kávésbögrében,
ágyneműben, BKV-utazásban, rántottszeletekben,
egykori, ma már szartaposó cipőkben,
más ilyen személyes kacatban, ami
azért az, mert már nem az, de az volt,
szarrá vált a rántottszelet is, pl. az,
pedig hogy ette a gyorsbüfében,
beleakadt a fogszabályzójába,
a kedves, akkor még megvolt
a piros szoknyája, nem ette le,
tudott vigyázni, hogy ne idegesítsen,
nem úgy, mint apa,
aki elment a kockás nadrágjában,
hogy aztán a Semmiben jöjjön vissza.

Ne áruld el

Ne áruld el nekem, hogy merre jár
a válóperré kopasztott kék madár,
hogy merre totyog TB-s járókerettel
a szenilitás, most még felejtsd el,

menjünk a Húvösvölgybe, tetves galambok
közül, ahol, ha szólsz, a hangod
nem lesz több, mint a rigók hangja,
a zöld, a barna ahogy befoglalja

és ne legyen Trianon, fogyó középosztály,
csak hazatérve hagymás reszelt máj,
az ablakon át a szomszéd ház ablaka,
és selymes legyen a hétköznapi haja.

Követték a fők szavát

Követték a fők szavát.
Az út egy furcsa helyre vitt,
hol gátlástalan elbaszák
az emberek kis terveit
a fők.

Körülnéztek: kis hazánk
ez is, hasonlít nagyon!
De eddig tart a vers csupán,
vagy folytasd, hogyha gondolod,

te kis.

RÓNAI-BALÁZS ZOLTÁN

Spenót

Laik Eszter tárcája

Olyan vagyok, mint a spenót” – legyintett mosolyogva az idős író az ágyából, mert szerette és mindig megnevettette, ahogy ezt Simone Signoret mondta. Az özvegyben, elgyötörtségét és fonnyadtságát érzékeltetve. A látogatója kifejezetten élvezte, amikor szoba jöttek a régi filmek, és az író arról mesélt, milyen isteni férfiak és nők voltak egykor a mára csendes öregségbe visszavonult színészlegendák.

A spenótállapotot is értette: az író most jött ki a kórházból, ahol, szerencsés alkat lévén, előtte még soha életében nem volt. Erős nő volt és szép, még így időskorában is, talán mert fiatalon sokáig atletizált. A három hét így, „edzés” nélkül azonban váratlan és elsöprő erejű élmény volt azon a helyen. Elsöpörte az erőt, a méltóságot, és általában mindent, ami emberi. „Ennek a társadalomnak a kétharmada előember” – foglalta össze tapasztalatait az író, aki így nevezte az alapvetően biológiai szükségleteik kielégítésére összpontosító, és azzal megelégedő ösztönlényeket. Otthonából, amióta nehezen mozgott, már szinte egyáltalán nem járt ki, azt pedig ő válogatta meg, kik járnak hozzá.

A látogatója közben behozott a konyhából két poharat egy kis ezüsttálcán, a rokokó díszítésű fotelt befordította az ágy mellé, lepattintotta az idefelé vett hideg ital dobozának a fedelét, és kitöltötte a hűsítőt két, szépen metszett pohárba. Az ital bugyogása jól illett a biedermeier hangulatú lakás csendjéhez: mintha egy kis csobogót indítottak volna el a kintről beszűrődő madárcsivitelés mellé.

Az író mélyet szippantott a pohár fölött, a kellemesen citromos illattól lehunyta a szemét, aztán vissadőlt a párnára, és azt mondta, ki akarja űzni a szagokat az orrából. Szinte a pórusaiba kövültek a három hét után. Nemcsak a szegény szobatársak miatt, az egész épületben terjengett, beszívták a falak, beette minden, a ruhák, a tárgyai, a bőre. A nővérek kiabáltak azzal, aki az „igazi” vécét szerette volna használni, a folyosó legvégén, mert abból nekik csak a baj van, ha oda megindul valaki, visszajönni persze meg már nem tud. A szobákból viszont egy nap csak egyszer vitték ki, amit ki kellett.

– De erről többet nem. Most te mesélj! – mondta az író, ahogy kinyitotta a szemét, és a látogatója elmesélte, hogy épp egy Weörest megidéző műsorról jön, amelyet a százéves születésnap alkalmából rendeztek. – Tényleg, a Sanyika, most lenne százéves! – csapott a homlokára az író, és felélénkülve hallgatta, mi történt azon a megemlékezésen, ha nem is volt különösebben izgalmas, elmeséltetett egy néhány héttel korábbi programot is, és olyan élvezettel itta a látogatója szavait, mint a citromos hűsítőt a pohárból. Aztán fellevenítette a történetet, amikor annak idején megkérdezték „Sanyikát” egy interjúban, hogy az író úr fél-e az atomtól. „Az atomtól? – gondolkodott el Weöres, magas hangon vizsgálakérdezve, és a fejét vakarva. – Az atomtól nem, a kutyáktól viszont nagyon.” Ezen együtt nevettek, aztán a látogató is elmesélte, amit frissen hallott: amikor ’48-ban munkahelyeket kellett kreálni a léhűtő íróknak-költőknek, Weörest levezényelték a fehérvári régészeti múzeumba, ahol egy nap a műemléki főfelügyelőt a portás azzal tartóztatta fel, hogy az igazgató urat most nem lehet zavarni, mert nagyon elfoglalt. Weöres állítólag épp befeküdt a folyosón az egyik szarkofágba, mert a szieszta jogához ragaszkodott.

– Azt hiszem, Sanyika már akkor tudta, amikor megszületett... – töprengett az író a látogatás vége felé, miközben akkurátusan igazgatta blúza gallérjának a sarkát, mert szerette, ha az öltözéke a pléd alatt, a kanapén elheverve is

makulátlan. A látogatója nem kérdezett vissza, mire gondol, de magabiztosan úgy vélte, érti, hogy egy jókora spenótos fazékról van szó, reménytelenül szétmállott masszával. Bár a „méltóság” mibenlétéről sokkal hamarabb kétségei támadtak, mint az idős írónőnek most – ez meg is lepte –, de a jókora korkülönbségre tekintettel e felismerését nem tartotta illőnek megmondani. Ráadásul eddig épp emiatt szeretett idejárni.

Amikor az írónő lassú, óvatos léptekkel kikísérte, és a látogató aggódalmasan emlékeztette, hogy telefonáljon, ha valamire szüksége van, az írónő csak mosolyogva megcsóválta a fejét, megpaskolta a vendége karját, és megkérdezte, hogy azt ismeri-e, hogy „elmentem messzire és itt vagyok”. A Rongyszőnyegből van, ha már itt Weöresről beszélgettek, és most eszébe jutott. A látogató aztán elbúcsúzott, hazafelé átvágott gyalog a Városmajoron, és nyári párától súlyos levegőt belélegezve egyszer csak feleszmélt, hogy mennyire túlbecsülte önnön bölcsességét. Az írónő sokkal, sokkal tapintatosabb volt, mint ő maga.

„Ki a vezér?”

Mányoki Endre *tárcanovellája*

Azt mondja nekem tanult barátom, hogy írhatnék immár kicsit közérthetőbben; lassan stilológushoz kell folyamodnia, ha meg akarja érteni a textusait. Kukába hát a metaforákkal, az allúziókkal, húzzon el a vérbe a mutatis meg a mutandis, az artefaktum meg a mélystruktúra, nem is szólva az eo ipsóról meg a többletjelentéssel felruházott valóságról. Ki velük, csobbanjon rájuk a víz, mint Jónás fölé a tengerár – de ezt is sutba! A vizek ideje jött el, kortyoljunk hát belé önfeledten, hátra vetett tarkóval, nyílt garattal. Tíz perc nem sok, és beledöglünk.

Gusztin mindkét oldalán kibontotta a masnit, s fürdőnőcóját indián üvöltéssel forgatta a feje fölött. De ez neki kevés volt, csapkodott vele vitézül, kavarta a Rákos-patak vizét, még ott is, ahol a rákokat sejdítettük benne: a mart alatt, a suvadásban. Eladdig, hogy a fecske elúszott.

Most gyere, szótanász; madarász aligha tud mit kezdeni az úszó fecskével. Jöjjön valaki, aki legalább tudja még, mi volt a fecske!

Egy gatya. Vászónúszó, kék, közepén fehér sávval. S kétoldalt többnyire csonkig szakasztott stumpáglival (ezt a szót, ha megfeszítenek érte, akkor se vonom vissza). Ez volt a Gusztin, ezt csomózta le magáról, ezt forgatta a feje fölött, ezzel kavarta a Rákos vizét, bizonyítandó, hogy mekkora király: nem fél ő semmitől, legkivált nem az alattomos rákoktól, akik levágják ollójukkal a kislíuk fütyijét. Mi odakint, a partról csodáltuk.

némi idő, amíg megértette a fia helyzetét. Annál kevesebb, míg értésünkre adta: nincs másik naci. Végére kénytelenek voltunk beérni egy fehér alsógatyával, azzal rohantunk vissza. S mire megérkeztünk, nem találtuk sehol sem a Gusztit.

A víz alatt volt. Csupasz teste küszködött a sodrással, kezei görcsösen kapaszkodtak a parti fűz kilógó gyökerébe, s feje ott tanyázott, a mart alatti suvadásban, ahová bekotorni is bátorság műve volt. Ahol a rákok fészkeltek, akik lecsípi a kisfiúk fütykösét. Itta a patak vizét literszám, de föl nem bukkant volna Liget és a nagyvilág minden kincséért sem. Mikor a keresztúri lányok már messze jártak, akkor sem.

Végre meghallottuk a hördülését és kihúztuk. Kiöklendezte magát, s elmesélte, mi történt. Eleinte csak kucorgott a vízben, guggolt az iszapban és félt. Aztán, hogy nem támadtak a rákok, fölállt. Fölkelt és járkált föl-alá a patakban. Kavarta a vizet. Pusztá kézzel – mondta – nyúlkaált a part alatti üregekbe, és már nem királynak: egyenest daliának érezte magát, aki túl van minden addig volt határon. Nem félt a rákoktól többé. Csak a szitakötőt kajtató lányokról nem beszélt.

De ez a hőstett Gusztinak kevés lett.

Az indián bandában Zsolti, a bátyám volt a vezér, a születés jogán; négy évvel volt öregebb nálunk. Ő találta meg a kardot is Marcsa padlásán, a gyöngyház markolatút, amivel a hatalmát törvényesítette. Életlen lovassági díszkard volt, de szúrós. Ezért aztán anyánk, midőn észrevette, hogy Zsolti föl-alá randalíroz vele a Kétuccában, egy baltával letörte a hegyét. Attól fogva a kard a miénk volt, a seregé, de mindig a Zsolti parádézott vele a csapat élén; menetgyakorlatot rendelt el, és mint egy lordmajor, puffogtatta a száját és emelgette a kardot. Mi meg a lábunkat emelgettük az ummmtarararé puffa-puff ritmusára.

Nekem, a sor végére szorult örökös közlegénynek lett leg hamarabb elegendő a dresszúrából, s beárultam a Zsoltit anyu-

nál. A megtorlás nem maradt el: anyám kinevezte magát fővezérnek és engem azonnali hatállyal előléptetett hadnaggyá és fegyverhordozóvá. A bátyámnak meg maradt a puffa-puff.

De a Gusztit sem homokból faragták. Ha már a hatalom megingott, magának szánta a kardhordozás jogát. És mert a Zsoltitól nem tudta elvenni, hát most azt én kezemből próbálta kiókumlálni a kardot. A hátam mögé lopakodott, elgáncsolt, a földre huppant fegyvert magához ragadta, s – Ta-rááá, tarááá-tarááá-tarááá – hurcolta az utca szélében s hosszában. Egészen addig, míg egy jól célzott dobással be nem tömtem lócitrommal a száját. „Csak széna!” – kiabált, amíg a száját tisztogatta. „Csak széna íze van!” – én meg a röhögéstől elfelejtettem ledöfni.

Gusztit egész nyáron át bosszút forralt. Végül suliba menet már az első napon kiverte a fogam. „Ügyis mozgott” – nem csináltam nagy ügyet belőle. Már csak azért sem, mert megtaláltam a porban. Aznap én voltam a menő a suliban, aki pusztá kézzel rántotta ki az agyarát. Így meséltem a szünetben, és el is játszottam, hogyan téptem ki gyökerestül a tejfogam, és zuhantam fájdalomban, de sírás nélkül a földre.

Azon az őszön úgy döntött a banda, hogy föltöltjük az üres standert csapvízzel és fogunk bele halat a patakban. Vittünk száraz kenyeret, spárgát és görbe drótot, útközben meg törünk mogyoróágot. De hiába áztattuk órákon át a pecabotot a híd alatti forgónál, nem fogtunk, még csak nem is láttunk egy árva snecit sem. A Gusztit erre azt javasolta, szaladjunk el a Tusa-tóhoz és fogjunk ebihalat, az is jó lesz a standerba. Ám a tenyéryni tavacska messze volt, legalábbis túl a megengedett határon. Zsolti habozott: ha igent mond, megszegi a főparancsot – „Te felelsz a többiekért is” –, de ha nemet, azzal a maradék tekintélyét is elveszíti.

Bólintott, mi meg rohantunk, végig a gáton, a Tusa-tóhoz. A pocsolóban minden volt, csak ebihal nem. Csiborok, vízpipók, bogarak garmadával, de amit a standerba tehettünk

volna, semmi. Hiába térdeltünk a parton s meregettük a posványt, békalencsén kívül nem akadt semmi a tenyerünkbe. A csalódásból Zsolti ocsúdott föl először. Láttuk, ahogy ki egyenesedik, fölénk magasodik, s már hallani véltük a hangját – „Én tudtam, és meg is mondtam volna, ha a Guszti...” –, amikor Guszti hirtelen fölrikoltott: „Ki jön úszni?” És már át is ugrott a gyári tavat övező rozszant kerítésen. Tudta jól, hogy senki nem tud úszni – rajta és a bátyámon kívül.

A gyári tó egy kábé tízszer tíz méteres, fordított gúla alakú mélyedés volt, a Vegyiművek már évek óta használatlan víztárolója, az országot másik oldalán, szemközt a Tusa-tóval. Mállott betonoszlopok, rozsdás drótsövény körülötte, s itt-ott még halálfejes táblák: „Belépní tilos és veszélyes!” De a tét már nagyobb volt annál, hogy találunk-e halat a standerba, vagy hogy hazakerülünk-e időben, észrevétlen. Guszti mindent egy lapra tett fel: vezér akart lenni. Végző elégtételre készült a veszített csatáért.

„Ti üljetek le a kerítés mellett!” – utasította a bandát, miközben a tó partjára csusszant. Zsolti, akit elkapott a düh, melléje, szótlán. Ma is látom szemében a szürke csillámlást, ahogyan a válla fölött hátranézett, énrám. Miként a réműletet is, mikor megpróbált kikapaszzkodni a tóból, de a falára tapadó vizes moszaton újra meg újra visszacsúszott. Hiába volt nyurga, hiába volt erős és szívós, mint az ín, annyira nem, hogy fogást találjon a betonfalon. Jött, egyre kétségbeesettebb tekintettel, egyre görcsösebb ujjakkal, mászott – és siklott a hínáros vízbe vissza.

Guszti a parton ült. Esze ágában sem volt úszni. Úgy tett, mintha belé akarna ereszkedni a vízbe, de csak arra várt, hogy a Zsolti megcsobbanjon. Szegény bátyám azt hitte, ez itt valódi próba. Úszkált a buggyant lében, mintha a szagát se érezné, még egy-két kunsztot is bemutatott – és ki-kiszólt Gusztinak: „Mi van? Nem jössz?”

Guszti lassan fölállt. Kioldotta az új fecske pertlijét és megmasnizta. Guggolt egyet, és mint a versenyző, két muta-

tóujjával belekotort a combhajlatba: ne tapadjon rá a gatyá éle. Megropogtatta szárnycsontjait, és a porladt csöndben óvatosan lépdelt lefelé, lábával tapogatva a száraz és nedves iszap határát. „Maradj! – hallottam Zsolti hangját, halk volt és nagyon fáradt –, nem lehet kijönni.” Azt hitte, hogy a Guszti csak most kezdi a mutatványt. De ő állt csak, nézte a vergődő kapitányt – és lassan, nagyon lassan meghajolt. Kinyújtotta a kezét, szétnyitotta az ujjait. „Kijössz?” – kérdezte.

Volt egy pillanat, amíg azt hittem, elvesznek mind a ketten. Zsolti keze fogta a Gusztiét, ő meg húzta a Zsoltit ki felé. De talán túlértékelte az erejét, még nem fogott talajt a bátyám talpa; rúgkapált a síkos moszaton, s ránthatta volna magával Gusztit is.

„Ki a vezér?” – kérdezte Guszti, már a híd alatt, a forgóban. De Zsolti nem felelt. „Ki a vezér?” – sürgette Guszti, de a bátyám csak súrolta magáról a gyári tó ganaját, s még iszapot is pakolt a fejére. Esteledett, és a gáton fölbukkant apánk. Rohant, mint akinek az eszét vették. Megállt odafönt, remegett és izzadt – „Ezért még számolunk!” –, s rengett a gát alatta, ahogy csörtetett hazafelé. Alig győztük követni. „Ki a vezér?” – suttogta fojtott hangon Guszti menet közben. „Én már nem.”

Vége felé jártunk az indián nyárnak, és nem volt csapat. Zsolti nem csinált semmit, amit pedig a Guszti parancsolt, az olyan volt, mintha senki se mondta volna. Tengtünk-lengtünk. A stander vize elszivárgott, de eszünkbe sem jutott, hogy föl kéne tölteni.

Kubiszyn Viktorral beszélgettünk Drognapló és a Könyvhétre megjelent Foglaltház című kötete apropóján irodalom és kábítószer kapcsolatáról, terápiáról és visszaesésről, valamint az Evangéliumról.

Mesterséges mennyországok

Drognapló című köteted kapcsán azt mondtad: „Az írás fejből anyagozás”. Nem tartod hivatásos írónak magad, viszont az Ünnepi Könyvhétre új köteted jelent meg. Mit jelent számodra az írás?

Az írás elsősorban szolgálat és feladat. Mivel kaptam hozzá tehetséget, használnom is kell, de nem öncélúan, hogy önmagában mutakozzon meg, hanem az olvasó javára. Jelenleg elsősorban ezt jelenti. Maga az írás aktusa teljesen más állapot, mint a hétköznapi. Mind lelkileg, mind szellemileg. Bár egyetlen konkrét, általam használt droghoz sem hasonlít, de van egy igen erőteljes kiszakító-kiszakadó fless az egészben, ami egyszerre euforikus és ijesztő.

De mit értesz pontosan „fejből anyagozás”-on?

A „fejből anyagozás” eredetileg egy terápiás kifejezés. Azt jelenti, hogy kábítószer nélkül hozom magam olyan lelki-mentális állapotba, ami a drogos életformához, élményekhez kötődik. Ezt lehet zenével, lehet filmmel, könyvvel, vizuális és auditív ingerekkel, sétával egy környéken, vagy hogy aktív anyagokkal találkozom. Teljesen személyfüggő, hogy kinél milyen inger indítja be a történetet. Nálam paradox módon az elvonás is előkerül, olyan

állapotba tudom magam hozni koffeinnel és nikotinnal, hogy magam is megijedek, legyengülök, remegek, ráz a hideg, izzadok, épp hogy csak a csontom nem fáj. Tudatalatti sóvárgás lehet, és mindig megfogadom, hogy legközelebb inkább reggelizem.

Kamaszkorodban próbálkoztál verstrással, miért maradt abba? Tervezed-e, hogy lírai oldaladat mutasd meg az olvasóknak?

Humán tagozatos osztályba jártam, ahol nagyon megszerették velünk az irodalmat. Kamaszkorában mindenki ír, én is írtam, meg is jelent egy-két versem, de nagyon hamar elcsúszott a történet. A francia szimbolizmusból nekem nem az jött le, hogy milyen király szövegeket lehet írni, hanem az, hogy milyen király, ha nem látsz kettőig és ütöd magadat mindenfélével. 17 éves koromban írtam egy esszét, az volt a címe, hogy „Az összezavart érzékekről” és Baudelaire *Mesterséges mennyországok* című könyvét elemeztem benne, Rimbaud-tól az *Egy évad a pokolban*-t, illetve valahogy benne volt a gonzó is, meg az egész pszichedelikus esztétika. Illusztrációként egy LSD-trip alatt született szövegemet szedtem szét, mármint a megszületés folyamatát. Azt hiszem, az volt az utolsó ilyen kreatív írásos történet, aztán már csak anyagoztam, egész addig, míg az első leállásom után el nem kezdtem filmekről írni.

A Drognapló műfaját nehéz meghatározni. Tartalmaz naplószerű feljegyzéseket, ugyanakkor esztétikai, filmelméleti eszme-futtatásokat is. Stilisztikailag is összetett, néhol lírai, versszerű a szöveg, néhol pedig a dokumentarista prózához közelít. Irodalmi alkotásnak tartod-e?

A Drognaplót nem tudom annyira eltávolítani magamtól, hogy pusztá műalkotásként kezeljem. Örülök, hogy sokan irodalomnak, sőt, minőségi irodalomnak tartják. Megtisztelő számomra.

Felkérésre írtad. Akkor is megszületett volna, ha nem keres meg az egyik irodalmi portál, illetve később a Jószöveg Műhely Kiadó?

Nem.

Azért is kérdezem, mert azt mondtad a kolozsvári bemutatódon, hogy az írás a terápia része, és sosem ér véget. Más irodalmi mű is egyfajta gyógykezelés a szerzőnek?

A terápia számomra azt jelenti, amit a rehabon csináltunk. Önreflexió, őszinteség, ventilálás és törekedés a változásra. Illetve rengeteg lelki és mentális meló. Ha egy anyagos ezt abbahagyja, visszaesik. Biztos vagyok benne, hogy sok alkotónak az irodalom valamilyen fokon szintén terápiás hatású, hisz lelki és érzelmi folyamatok szublimálásáról van szó.

Magad előtt láttad-e az olvasót, amikor írtad a Drognaplót? Kinek szántad?

Nem igazán. Ha egy elképzelt olvasónak írok, akkor neki akarok megfelelni, az ő elképzelt ízlésének, és rá akarok a szöveggel hatást gyakorolni. Onnantól óhatatlanul befalsul a sztori. Voltak olvasói a szövegeknek, illetve adagokban küldtem a Drognaplót az azóta már sajnos elhunyt Fóti Péternek, a Jószöveg vezetőjének. Ő nagyon hasznos visszajelzéseket adott, főleg, hogy miről írjak még, mit magyarázzak meg jobban, illetve hogy vegyek vissza az elszállt stílusomból, mert lehet, hogy én értem, de ő nem, és az olvasók sem fogják. Mivel ő volt a megrendelő, írtam bele megfelelésből ilyen részeket, és úgy tűnik, megérte.

Elképzelhető, hogy egy „dzsanki” elolvassa a könyvet? Van-e valamilyen visszajelzés abból a világból, amelyből sikerült kilépned?

Sok aktív anyagos olvasta a könyvet, de persze főleg olyan problémás használók, illetve függők, akik nincsenek még az utcán. Metadonosok, alkoholisták, heroinról dizájnerekre áttált formák, akik szeretnének változtatni. Persze, jön visszajelzés, meg a szokásos önigazolások, hogy „jaja, de én nem vagyok ennyire lepukkanva, én tudom kezelni, meg nem is vagyok drogos, csak metadonra járok, meg néha to-

lok ezt-azt”, érted. Az utcai dzsankik, akiket ismerek, tudnak a könyvről, de nem olvassák, mert az utcán ritkán olvas az ember, ha drogfüggő. Van sok más dolga.

Egyáltalában abban a létformában, amelyben egy drogfüggő él, a művészet, az irodalom segíthet-e, eljuthat-e hozzá, lehet-e annyira stimuláló hatással, hogy az első lépést megtegyje a leszokás fele, elmenjen egy központba, ahol segítenek rajta?

Ha nagyon be van tekeredve, akkor, azt gondolom, már semmi sem segít, csak ha elér olyan lelki és fizikai mélypontokat, ami után azt mondja, hogy elég volt. Másrészt semmilyen műalkotás nem képes enyhíteni sem az elvonást, sem a magányt, sem a kilátástalanságot, egyedül a konkrét, emberi interakciók.

A kreativitást élénkítheti a szerhasználat?

Azt az illúziót nyújthatja, hogy élénkíti az alkotó energiákat, de valójában leépíti, és megszünteti. Nekem ez a tapasztalatom. De öngazolásként én is nagyon sokáig dobtam ezeket a dumákat, hogy nekem erre szükségem van, én tudattágitok, alkotok, más vagyok, hagyjál békén, főleg a csajaimnak kamasz koromban, amikor próbáltak visszarángatni a szakadék széléről. Egyébként a rendszeres szerhasználat valóban kreatívvá tesz, ha manipulációról, hazudozásról, vetítésről van szó, de ezek inkább viselkedésminták, nem tartom annyira művészetnek.

A Drognaplóban van olyan rész, amelyet dzsankiként írtál? Vagy a könyv teljes egészében visszaemlékezés, felidézés?

Sok archív szöveg van benne. Kamaszkoromból, huszoneves koromból, az első tisztaságom idejéből, és néhány töredék a visszaesésem időszakából. Illetve a terápián született szövegek sem a könyv kedvéért íródtak.

értheted meg igazán őt, ha te is megkóstolod az alkoholt. Milyen volt az akkori Ady-olvasatod ennek fényében, mit változtatott az alkohol?

Tizenhárom éves voltam, és azt hiszem, az *Emlékezés egy nyár-éjszakára* című versről volt szó, és muterom sütőrumja volt a katalizátor. Semmilyen olvasatom nem volt a rum után, csak az, hogy waaa, ilyen még akarok, hol lehet venni, aztán kidőltem.

Aztán később Catullust már csak beállva tudtad megérteni. Miért is? Miben más drogok hatása alatt az olvasás, konkrétan Catullus?

Beállva tudtam kibírni. De nem csak Catullust, hanem úgy anblokk mindent. Droghatás alatt az olvasás vagy bármi, az nem a műről szólt, hanem rólam, a saját mozimról. Az, hogy én így bármit mélyebben megértek, vagy felfedezem a láthatatlan összefüggéseket, csak önigazolás volt magam felé, meg olykor kifelé is. Persze, nem mindegy, milyen kábítószerrel van szó, egy csomó cucc hatása alatt nem is érdemes olvasással kísérletezni.

Szerinted a „normális” élet hamisságának a tünete, hogy vannak kábítószerfüggő emberek. Vagyis a jelenkori társadalom beteg, ezek a devianciák pedig a kór megnyilvánulásai. Hogyan orvosolható?

Én hívó vagyok, és azt gondolom, hogy emberi erővel nem válhatunk Istenné, csak isteni erővel emberré.

Talán a társadalom álsága miatt estél vissza első leszokásod után? De ugyanabba a közegbe kerültél megint, amelyből elmenekültél. Akkor mi a megoldás?

A visszaesésemnek az volt az oka, hogy anyagozni akartam, mert semmi örömet, értelmet nem láttam a tiszta életben. A megoldás most az, hogy nem hóbörgök, hogy milyen szar minden, hanem csinálom a dolgom, amire képes vagyok.

Van az a közhely, hogy „az a változás, amit látni akarsz a világban, legyél te magad”. Jól hangzik, csak jó sok meló kell hozzá, meg nem annyira egyszerű, mint az önsajnálát. Én nagyon önsajnáló típus voltam, vagyok, és ez ellen küzdenem kell folyamatosan. Egyébként vallásos nem lettem, mert az pusztán formalitás, egy emberek által működtetett rendszer – én keresztény vagyok. Ami azt jelenti, hogy Jézus Krisztus evangéliumát elfogadtam, és így kapcsolatba kerültem az élő Istennel.

Aki nem hisz Istenben, mit tehet, hogy ne csak absztinens, úgynevezett száraz anyagos legyen, hanem megváltozzék a mentalitása is?

Üdvtörténetileg tudtommal nincs más út. A hétköznapi dimenzióban viszont rengeteg olyan dolog van, ami egy ideig célt, értelmet és örömet adhat az embernek. Ezt mindenkinek magának kell megtalálnia, és ehhez sok minden kell, önismeret, alázat, nyitottság, szeretet.

Számodra most mi a létezés? Mi az, ami segít a nehéz pillanatokban, a problémák áthidalásában, van-e olyan zene, könyv, film, színházi előadás, amely eltereli a figyelmedet a kisebb-nagyobb problémákról, kikapcsol, megnyugtat?

Az Evangélium.

Hol a határ az alkalmi drogfogyasztó és a függő között?

Az alkalmi drogfogyasztó és a függő között van egy fázis, a problémás használó. Amikor az ember életében szociális, lelki, szellemi és fizikális síkon jelentkezik egy csomó probléma a szerfogyasztás miatt, de a használó becsapja magát és a környezetét, és azt mondja, hogy ez nem a cuccok miatt van. Nem a pia, nem a zöld, nem a spuri, nem a dizájnerszutyok, hanem az Élet, a Világmindenség meg a Minden, az az oka a trének.

Meg lehet-e állni, mértéket tartani? Például a szociális ivó sokat jár társasággal kocsmázni, de nem feltétlenül lesz alkoholistá. Drogok estében is így van?

Az alkohol kemény drog, csak sokkal alattomosabb, mint mondjuk a heroin, mert lassabban épít le és kevésbé látványosan alakul ki a lelki-mentális és fizikai függőség. Hogy kiből lesz függő, az nagyon sok mindenben múlik, lelki, szociális, társadalmi, sőt, fizikális dolgokon is. Én nem ismerek olyan drogot, amitől fizikailag és mentálisan azonnal függővé válna valaki, ahhoz azért rendszeres és relatíve hosszú távú használat kell. Persze akár az első fogyasztás után beüthet a „megtaláltam a Szerelmet” érzés, és onnantól dróton vagyok. De ez tudtommal elég ritka.

Várhatunk-e Tőled nem a drogról szóló irodalmi munkát?

Igen. Szeretnék írni egy olyan könyvet, mint a *Mester és Margarita*. Hasonló struktúrájú regényt, keverve a hétköznapi, abszurd és spirituális dimenziókat. Anyagom van hozzá bőven. Minőségileg persze elég magas a lécz, de ez mindig inspiráló.

Könyvet írtál a „sorstársaidról” Foglaltház címen, amely az idei Könyvhétre jelent meg. Mi a célod vele, mit szeretnél adni az olvasónak?

Ez nem egy enciklopédia, hanem a vízióm néhány emberről és egy fizikai és lelki/mentális helyszínről. Kísérleti hallucinogén trash és zónaregény. Az, hogy az olvasó mit kap a könyvtől, számomra kiszámíthatatlan, én beletettem annyit a tehetségemből, amennyire képes voltam az írás során.

Varga Melinda

T. Kiss Tamás A tükörestestvér című regénye az újvidéki Forum Könyvkiadó meghívásos pályázatán nyerte el a megjelenés lehetőségét. A szerzőt kérdeztük az áthúzott valóságról, a nemzedékregényről, Magyarkanizsáról, Szegedről és irodalmi tapasztalatairól.

Áthúzott valóság

Hosszú időn át érlelted magadban A tükörestestvér gondolatát? Úgy hat, mintha a környezeted valóságából folyamatosan gyűjtötted volna az impulzusokat a könyvhöz...

Inkább úgy fogalmaznék, hogy hosszú ideig érleltem magamban valamit, ami végül *A tükörestestvér*-ben csengett le. Már a novelláimban is hasonló világot próbáltam láttatni egy hasonló gondokkal küzdő és hasonlóan gondolkodó elbeszélővel. Annyi volt a különbség, hogy a novellákban nem léteztek konkrétan megnevezett helyszínek, nem volt nevük a szereplőknek, és mintha a világuk egy légüres térben létezett volna, ezáltal pedig nem jelent meg olyan markánsan a *couleur locale*, vagyis a helyi színek bemutatása, mint a regényben. Amint elkezdtem ezeket a vajdasági mikromotívumokat beleszőni a műbe, sokan felismerték bennük saját környezetüket. Ez szerintem teljesen normális, mármint, hogy a valós elemekből építkezem, amikor egy úgymond korhű regény megírására vállalkozom. Rengeteg valós helyszínt beleszőttem a regénybe, de legalább annyit ki is találtam. Próbáltam megtalálni azt a középértéket, amely mentén még hihető és elképzelhető a történet, mégis hordoz magában némi különlegességet és valami meseszerűt, hogy egy cseppet azért izgalmasabb legyen, mint a valóság.

A valóság szó végig áthúzva szerepel a regényben. Miért?

Az áthúzással mindenekelőtt szerettem volna elgondolkodtatni az olvasót, hogy az ő világát alkotó valóságon és annak hitelességén gondolkozzon egy el kicsit. A szóáthúzás egy könnyen bevethető alkalmazás a Wordben, amely aztán igen hatásos lehet, és egy sor kvantumfizikai elméletet mozgósíthat. Amikor először áthúztam, talán épp az érzékelt és a fizikai világ közti különbözőségekre szerettem volna felhívni a figyelmet, később pedig rájöttem, hogy a szónak különböző kontextusokban mennyi jelentése is van. Itt van például az előző kérdésben általad használt „környezetem valósága”, vagy akár a képzelet világa álmok vagy épp hallucinációk által, arról nem is beszélve, hogy olykor az igazság szinonimájaként is szerepel, ami szerintem sokszor megint csak egy igen szubjektív és viszonylagos fogalmat jelöl.

Farmernadrágos próza, pszichedelikus bölcsészlektűr, olvasmányos és elgondolkodtató, nyílt és tiszta nemzedék-regény egy korosztály életmódjáról a született elbeszélő modorában. Így emlegetik a kritikák, kritikusaid, akiknek tábora igen rangos Fekete J. Józseftől kezdve Bányai Jánoson át a FISZ Olvass be! kritikustusájának fiatal csapatáig. Közel járnak ezek az állítások az igazsághoz, illetve a saját megfogalmazásodhoz?

Ha a regény üzenetét szeretném tolmácsolni, azt hiszem, írnom kellene egy újabb könyvet. Ezért azt nem is tudom jobban átadni, mint ahogy maga a könyv teszi. Ez inkább az olvasó és a könyv saját, külön ügye. A könyv most már külön életet él, és máshogy jelenik meg minden olvasó fejében. Az üzenetközvetítés és a mondanivaló szerintem indirekt módon született végtermékei egy könyvnek. Amire törekedtem, az inkább a hitelesség, a következetesség, a szórakoztatás, az elgondolkodtatás és az egyéni stílus megtalálása. Fekete J. József és Bányai János szavai mindenesetre nagyon jólestek, talán igazolják is, hogy sikerült megvalósítanom, amit akartam. Észrevették benne a kamasz világának problematikáját, és a nyelvhez való hozzáállását is. *Az Olvass be újra!* tusáját

talán a saját fülemmel kellett volna hallanom, hogy megért-
hessem a kritikuskok következtetéseit, mert így utólag olvasva
csak azt láttam, hogy nagyon változatos és eltérő olvasatok
hangzottak el, és hogy elég nehezen jutottak dűlőre. Viszont
most már a saját szememmel is láthatom, hogy milyen izgal-
mas íróként végigkövetni egy könyv utóéletét, és megfigyelni
az egyes észrevételeket, ami egy igen kivételes dolog.

*Az elbeszélő skizoid vagy „csak” kamasz? Tudjuk, hogy
ez a korosztály reagál legérzékenyebben környezetére és a
társadalom buktatóira...*

Skizoidnak nem nevezném. A skizofrén egyén egyáltalán
nincs tisztában a személyisége másik, rejtettebb vetületeivel,
a regény elbeszélője viszont látja, érzékeli és tapasztalja ezeket
a különbözőségeket. Megpróbál reagálni rájuk, és amennyire
tud, alakítani is igyekszik ezt a csapongó, néhol még bizonyta-
lan és zabolátlan személyiséget. Szerintem sokan vagyunk így.
Tisztában vagyunk a hibáinkkal és azokkal a szituációkkal is,
amikor gyengék vagyunk, holott erősnek kellene lennünk.

*Betétnovellák, weboldalcímek, zeneiség teszlik még nyitot-
tabbá a regényt...*

Ez is volt a célom. Igyekeztem létrehozni egy mikroéletteret,
amelyet manapság igen nagyban meghatároznak weboldalcímek,
torrentfájlok, a háttérből hallatszódó zeneszámok meg egyebek.
Ezekkel az apróságokkal mindenképp szerettem volna nyitottsá-
got és korszerűséget sugallni, ám ebben a korban már nem lehet
ezeknek a megoldásoknak domináns szerepe. Az internetes tren-
dek gyorsabban változnak, mint bármi más ezen a világon. Talán
csak azt szerettem volna elérni a lábjegyzetekkel, hogy akit jobban
érdekelnék a regényben szereplő dolgok, azok nyugodtan vegyék
elő az internetet, és tágítsák ki még jobban a regény világát.

*Ha nemzedékregény, akkor a nemzedéked – már ha van
ilyen – hogyan fogadta? És a szülőhelyed, Magyarokanizsa
hogyan reagált?*

A fiatalok adogatják egymásnak a kötetet, ahogy hallottam. A könyvtárban is hordozgatják, és a legkülönbözőbb emberek mondják az utcán is, hogy már olvasták. Először kicsit félttem, milyen lesz a fogadtatása az idősebb generációknál. Az efféle világ és életstílus Nyugaton már fél évszázada ábrázolva van, de nem tudhattam, hogy az egyik helyszín, a Csönd Városa, Magyarkanizsa miként tűri Y-generációja leleplezését. De ha hihetek a visszajelzéseknek, akkor nagyon jól. A könyvbemutató pedig valami hihetetlen volt. Moderátor barátom, Herédi Karcsi az est elején meg is jegyezte, hogy az ilyen nagyszámú közönség még Budapesten is ritkaságszámba megy, és tényleg nem túlzott. Több mint százan jöttek el megnézni a könyvet és a beszélgetést. A könyvtár székei nem voltak elegek, még a csigalépcsőn is emberek ültek. A dísztermet körberaktuk tükrökkel, Sóti Juli a Sin Seekas zenekarból először meglepetésként a *10 000 Mirrors* című számot énekelte az Asian Dub Foundation-től (annak apropóján, hogy azt a számot a könyv elbeszélője is említi egy alkalommal), majd Akkezdet Phiai rappelt, Oláh Tamás slam poetry szöveget szavalt, Palusek Erik (szintén a Sin Seekasból) egy saját szerzeményű dallal rukkolt elő, amit arra az estére írt. És akkor a számtalan mosolyról és baráti tekintetről még egy szót se ejtettem. Szóval varázslatos este volt, igazi színfolt a kanizsai kultúréletben. Még elmondanám, hogy azóta többen is felkeresték a helyi péket, és a rá vonatkozó fejezet felolvasása után ingyen burekot kaptak.

Szeged és Kanizsa (a könyvben is nemes egyszerűséggel csak így szerepel a város neve, a magyar ajkú lakosság ma is előszeretettel hívja így) a történet két szálának két helyszíne. Ezt a nyelvezettel, a helyi szlengekkel is érzéltetted, sőt, ez a kétlakiság ma is jellemző rád.

Többé már nem vagyok szegedi, pár héttel ezelőtt átadtam a záródolgozatomat, és végleg hazaköltöztem. De igazából nem kellett szegedinek lennem, hogy megszülethessem a könyv. A kettőségekre építettem mindent, és kellett egy helyszín, hogy bemutathassam a múlt és jelen, itt és ott, ő és

én párhuzamait. Már akkor elkezdtem a szegedi részek írását, amikor még az Újvidéki Egyetem hallgatója voltam. Időközben aztán felvettek Szegedre, és lehetőségem nyílt beelátni a részletekbe. Aztán már élethűbben is le tudtam írni egyes helyszíneket, és a saját fülemmel is hallhattam bizonyos kifejezéseket, amelyek még számomra is újak voltak. Majd minden adta magát, a Tisza, ami összeköti a két várost, a palackposta ötlete, a határ, ezek mind később jöttek, és pont beillettek a kirakósom hiányos részleteibe.

Hogyan látod kortársaid tevékenységét? Megvalósul-e valamiféle interakció a művészeti ágak között? Egyáltalán szükség van-e erre?

Az interakció szerintem nagyon fontos dolog a kultúréletben is. Gondolok itt akár az intertextualitásra, vagy arra, hogy egyes zenekarok feldolgozzák más zenekarok teljesen más stílusú zenéit is. Ez a fajta kommunikáció szerintem kiemelkedően fontos, hogy életben tudja tartani a kultúrát, és ki tudja terjeszteni azt tágabb befogadói terekbe. Ezért szeretem például a zenés felolvasóesteket, a különböző művészeti ágak keveredését, és ezért örülök, ha a színházban meglátok egy olyan alkotást, mint *Az ember komédiáját*. Ez a Szabadkai Kosztolányi Dezső Színház legújabb darabja, Sziveri-szövegek játzsza.

Mit olvasol, kik hatnak rád és min dolgozol jelenleg?

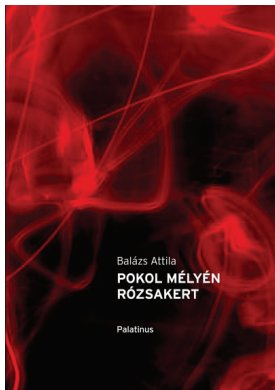
Jelenleg három könyvemben is van könyvjelző. Az egyik Cserna-Szabó Andrásnak a *Szíved helyén épül már a halálcsillag* című műve (ami jelenleg nagyon jó inspirációnak bizonyul). A másik *A Galaxis útikalauz stopposoknak* (az ötrészes trilógiának a harmadik könyvének tartok, a humora és a társadalomkritikája utánozhatatlan). A harmadik pedig Umberto Eco *A Foucault-ingája* (ennek semmi köze nem volt A tükröttestvér mottójához, egyszerűen csak nagyon vonzó témákat boncolgat).

mindegyik valamilyen hatással volt rám Murakami Harukitól kezdve Kosztolányi Dezsőn át Hunter S. Thompsonig. Sokan mondták például, hogy mindig fenn tudom tartani az izgalmat, és el tudom érni, hogy a fejezetek úgy érjenek véget, hogy az olvasó kénytelen legyen lapozni még egyet. Ezt a módszert talán épp Dan Browntól tanultam el.

A következő regény? Jelenleg még az ötletgyűjtés stádiumában vagyok, talán őszre kezdem el a tényleges munkát, de annyit elárulok, hogy az is vajdasági regény lesz, újra megbolygatom kicsit az idő struktúráját, és talán szövök bele egy kis sci-fit meg egy csipetnyi krimit is. Ezt a fajta fiatal, egyetemista elbeszélőt A tükörtestvérben sikerült kiírnom magamból.

Lennert Móger Tímea

Balázs Attila *Pokol mélyén rózsakert* című regénye egy néhány évvel ezelőtti botrány szereplőiről, a Bolíviában terroristaként leölt vagy bebörtönzött magyarokról szól. **Molnár Dávid** segítségével térképeztük fel az összeesküvés-elméleteket.

Terror a rózsakertben

A 2013-as Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválra jelent meg Balázs Attila József Attila-díjas író új könyve, a *Pokol mélyén rózsakert*, amely egy nemzetközi visszhangot kiváltó, botrányos ügy miértjeit feszegeti.

Közismert, hogy 2009-ben Bolíviában elit kommandó keveredett tűzpárbajba egy szálloda néhány vendégével, akiket terroristáknak nyilvánítottak. Három magyar volt közöttük: Eduardo Rózsa Flores, Magyarosi Árpád és Tóásó Előd. Előbbi kettő életét vesztette, utóbbi, Tóásó Előd pedig előzetes letartóztatásban van, immár jogtalanul, hiszen az ország törvényei szerint három évnél tovább senkit sem tarthatnak fogva ítélet nélkül. Akadozó tárgyalása nemzetközi cirkusszá terebélyesedett, a szálak tudhatóan a kormányig érnek, s a politikai elemzők szerint ez a botrány Bolívia indián elnökének, az egyre ismertebb Evo Moralesnek bukásához vezethet. Mivel e furcsa helyzet a nemzetközi nyomás ellenére máig megoldatlan, a könyv is nyitott marad, aminek ellensúlyozásul a szerző igyekszik feltérképezni a kommandó áldozatául esett magyarok motivációit.

Az ügryről született rengeteg konspirációs teória, ha tetszik, összeesküvés-elmélet közül kettőt emel ki Balázs Attila. Előjáróban érdemes leszögezni, hogy Bolívia a végletek földje, ahol a bevándorló fehérek és az őslakos indiánok közötti óriási ellentét olykor rasszizmusban ölt testet mindkét oldalon. A fehérek, akik az elmúlt évtizedekben jórészt a második világháborús bűnöseiből és a Jugoszlávia szétesésekor új hazát kereső balkániakból verbuválódtak, kiutazásuk előtt igyekeztek minél tekintélyesebb vagyont összeharácsolni, hogy azt a bolíviai gazdaságba fektessék és „megfialtassák”. Számításaik bejöttek, ám kapitalisták lévén az utóbbi időkben egyre terhesebbé vált számukra az elnök uralma, aki a gazdag területek által megtermelt javakat a maga kommunista módján megpróbálta, megpróbálja újraosztani a szegény régiók között. Mivel a jobboldali (fasiszta?) fehér népesség azonos tartományokban koncentrálódik, lehetősége van arra, hogy autonóm törekvésekkel lépjen fel a kormánnyal szemben. Ezen tartományok közé tartozik Santa Cruz is, ahol a magyarokat megölték.

Jelenlétükre az egyik magyarázat a könyv szerint az, hogy a fehérek behívták a kalandos életű és kibogozhatatlan személyiségű Eduardo Rózsa Florest, akit talán a délszláv háborúban ismertek meg. Ide Flores haditudósítóként került, nem sokkal később azonban az első külföldi önkéntesként vett részt a harcokban a horvátok oldalán, s az ezredesi rangig vitte. Flores feladata Bolíviában állítólag az volt, hogy katonai, félkatonai alakulatokat szervezzen arra az esetre, ha Moralesék gátat szabnának az autonóm törekvéseknek. Ehhez az internetet hívta segítségül. Több magyart „bepalizott”, akik egy dél-amerikai kiruccanás reményében készséggel álltak rendelkezésére, Flores azonban megérkezésükkor elvette útlevelüket és belátása szerint pénzelte őket, vagyis teljes függést alakított ki maga és a csapata közt. A szerző kimondva-kimondatlanul él a gyanúperrel, hogy Magyarosi és Tóásó számára azért is lehetett vonzó az autonóm törekvések támogatása, mivel erdélyiek, székelyek lévén a saját szűkebb pátriájuk kapcsán is megfogalmazódott bennük hasonló

gondolat. Ezt bizonyíthatja az is, hogy kapcsolatba hozhatók egy bizonyos Székely Légió nevezetű szervezettel, amelynek célkitűzései között a székely autonómia is szerepel.

A másik verzió szerint Florest nem a fehérek bérelték fel, hanem Moralesék, akik ezzel az alaposan megtervezett színjátékkal akarták rábizonyítani a gazdag tartományok elitjére, hogy széles területeket akarnak kiszakítani Bolíviából. A szerző érezhetően ezt a változatot tartja valószínűbbnek, s talán ezt támasztja alá az, hogy egyesek északra menekültek a botrány kirobbanása után.

Az olvasó jobban megismerheti az összefüggéseket a könyvből, amelynek szerzője annak érdekében, hogy ne ártson a folyamatban lévő ügy magyar illetőségű vádlottjainak, megpróbált minél inkább dokumentarista lenni. Eközben felhívja a figyelmet arra, hogy műve írói „színezéket” is tartalmaz. E „színezék” azonban nem arra hivatott, hogy a tényeket elferdítse, vagy új adatokkal szolgáljon, sokkal inkább olyan személyeket szólaltat meg a történetben, akik híres, ugyanakkor elhunyt szaktekintélyekként sajátos meglátásokkal gazdagítják az adott nézőpontot (Freud, Jung, Sartre). Ők a regényben található drámai részekben a szerző szócsöveként működnek, amit azért fontos hangsúlyozni, mert más blokkok a legkülönfélébb, általában interneten hozzáférhető dokumentumokból (interjúk, cikkek, irodalmi szövegek stb.) álltak össze. Egyfajta ollózás is jellemzi tehát a regényt, és erre olykor maga a szerző is utal. Külön figyelmet érdemelnek a lírai betétek, amelyek Eduardo Rózsa Flores és Magyarosi Árpád verseiként azonosíthatók.

Balázs Attila hatalmas anyagot mozgat, hogy művét minél hitelesebben írhasssa meg, ebből a szempontból erősen munkál benne az oknyomozó-riporter. Ő maga „kutakodó műnek” nevezi alkotását, de előkerül a detektívregény, a krimi megnevezés is. Érthető az is, hogy a szerző miért tekinti krónikának alkotását, hiszen a végkifejletet és bizonyos rejtett tartalmakat nem ismervén kénytelen időrendben elbeszélni

az eseményeket, ez azonban felesleges ismétlésekhez vezet. Hasonlóképp megnyomorodik a szerkezet attól is, hogy az író minden tudásáról számot akar adni, s ezáltal olyan kitérők kerülnek a műbe, amelyek nem lendítenek a cselekményen. Üresjáratok. Legalábbis valószínűtlen, hogy a Bolívia kora újkori történetéből oldalakon át szemezgetett morzsalékok bármilyen izgalmat váltanának ki az olvasóból. Ha ezeket a fejezeteket kihagyjuk, nem veszünk többet, mint néhány előzmény nélkül maradt csattanót, ugyanakkor feszes művet nyerünk, amely mindvégig várakozásban tartja olvasóját.

Különösen érdekes, ahogy Balázs Attila bevonja a másodlagos nyilvánosságot egy-egy helyzet pontosabb megítélésébe vagy épp annak bizonyításául, hogy a hétköznapi ember önös érdekeit szem előtt tartva mennyire elferdülten gondolkodik az eseményekről. Annak lehetünk tehát tanúi, hogy az internetes kommentelők bejegyzései irodalomként köszönnek vissza a könyv lapjain. Ezeket a többi megidézett dokumentumhoz hasonlóan máig visszakereshetjük a világhálón. Ebből is látszik, hogy a regény nagyon alapos, és bizonyos értelemben egyfajta bibliográfiának is tekinthető, amely sorra veszi és feldolgozza azokat az „alkotásokat”, amelyek kapcsolatba hozhatók a megvádoltakkal (pl. Rózsa Floresről készült filmek, Tóásó *Börtön naplója* stb.). A kissé már pozitivistának tekinthető adathalászat közepette szépirodalmi és irodalomelméleti utalások (regényidő, reális idő) is feltűnnek.

A „csöcsörésző szerelmesek” kifejezésre felfigyelő Borgesnek vallja meg a szerző, hogy sok mindent otthonról (Krúdy, Örkény, Parti Nagy stb.) és „délről” (Marquez, Borges, Llosa stb.) szedett össze, meg van, amit Jean-Paul Sartre-től lesett el. Könyvének mottója azonban nem írófejedelemtől származik, csupán egy igen érzékletes Rózsa Flores-vers, amelynek magyar címe: *Fenyegetések*. A kétsoros költeményben a kardot lenyelő párdruc Flores metaforája. Később Balázs Attila mindenki számára érthetően kibontja a mottót. Erről a kardot kerülgető párdrucról álmodik Flores, mielőtt berobantják az ajtaját a kommandósok. Krúdy *Álmoskönyvére* tá-

maszkodva így fejtí meg az álmot a szerző: párducot látni azt jelentí, vitézzé lenni, a kard mindig becsület. A katonaköltő Floresre utal az alcím is (*Avagy az ezredes úr golyóstolla*). A *Pokol mélyén rózsakert* címet a szerző Dantéig vezetí vissza, s azt a helyet jelöli a pokolban – legyen az túl- vagy evilági – ahol az ördög eres szeme elöl meg lehet húzódni.

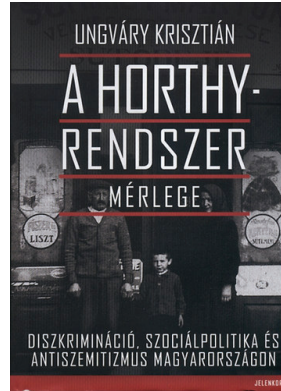
A regény azonban ennél sokkal több kérdésre próbál válaszolni, így az olvasót folyamatosan izgalomban tartja a soron következő összeesküvés-elmélettel. Milyen kapcsolat fűzi a regénybeli megaspékuláns Soros Györgyöt Evo Moraleshez, aki nyilvánosan fogyasztja a kokacserjét, s azt vallja, hogy a homoszexualitás olyan betegség, amelyet a mesterséges tápszeren nevelt csirkék fogyasztása okoz? Mi köze Floresnek az őszödi beszéd kiszívárogtatásához és a Sakálként elhíresült terroristához? Melyek az európai terrorizmus gyökerei? Milyen szerepet játszik a terrorizmusban a vallási fanatizmus, hogyan kapcsolódnak a regényben érintett személyek az iszlámhoz, az Opus Deihez, az anarchizmushoz? Kik azok a Kelet Lovagjai, és milyen titkos társaságot alkotnak? És végül: honnan ismeri a szerző Florest?

Mind-mind olyan rejtélyek, amelyek miatt érdemes kézbe venni ezt az izgalmas regénykísérletet, és áthámozni magunkat a sok-sok adaton és megszólalón. Mert akkor a terrorizmuson túl feltárul elöttünk is a rózsakert – talán még nem a pokol mélyén.

Balázs Attila: Pokol mélyén rózsakert. Palatinus, 2013

A huszadik század holokauszt-irodalmára egyfajta áldozatközpontúság és eseménytörténeti megközelítés jellemző. Ungváry Krisztián *A Horthy-rendszer mérlege* című kötete a statisztikai adatok segítségével fogalmaz meg új, az állam gazdasági motivációit feltáró következtetéseket.

A tettesek szemszögéből

Ungváry Krisztián *A Horthy-rendszer mérlege* című monográfiája 2012-ben jelent meg a Jelenkor Kiadó és az Országos Széchényi Könyvtár közös gondozásában. A fiatal szerző, aki történész körökben egyre nagyobb megbecsülésnek örvend és a Horthy-korszak egyik szaktekintélyének számít, új szemléletű történeti munkával állt elő, melyre itthon még kevés példa akad. A Horthy-korszak antiszemitizmusát és a deportálásokat Ungváry immár nem az áldozatok, hanem a tettesek felől vizsgálja, pontosabban az ő céljait és motivációikat igyekszik megvilágítani. *„A magyar zsidóság történetének és a holokausztnak számtalan megközelítési módja és értelmezése létezik. Részemről a kérdést a társadalom nemzsidó részének oldaláról vizsgálom, célom nem csupán az eseménytörténeti rekonstrukció, hanem a tettesek tevékenysége alapján a magyar holokauszthoz vezető út bemutatása és a diszkrimináció dinamikájának vizsgálata”* – írja a szerző bevezetőjében.

A huszadik század holokauszt-irodalmára egyfajta áldozatközpontúság és eseménytörténeti megközelítés jellemző. Egy tragi-

kus és nehezen értelmezhető történeti korszak vizsgálatához és főleg kibeszéléséhez azonban több lépcsőfokon keresztül vezet az út. Az időbeli közelség, a személyes érintettség általában az áldozatokat és hozzátartozóikat helyezi előtérbe. A távolabbi múlttá válás más nézőpontokat, komplexebb vizsgálódásokat is megenged. Ezek, anélkül, hogy átértékelnék a történeti katasztrófát vagy figyelmen kívül hagynák az áldozatokat, a tettesek szempontjait írják le és minősítik. Erről Ungváry a következőképpen vall: *„Mindez nem azt jelenti, hogy az antiszemitizmus csupán szociológiai érvekkel megmagyarázható, hogy ne volnának más, így irracionális okai is, de csupán irracionális okokkal véleményünk szerint nem írható le a zsidóellenesség”*.

A könyv valójában nem a Horthy-rendszert mutatja be, hanem e korszakot és emberének viszonyulását a zsidósághoz. Ennek megfelelően vizsgálja a szerző a politikai hatalmat és a „nemzsidó” társadalmat. Az alcímben megjelenő *szociálpolitika* terminus élesen elüt a korszakkal rutinszerűen összekapcsolt fogalmaktól, mint a *diszkrimináció* és az *antiszemitizmus*. Erről a következőket írja Ungváry: *„A kifejezések közti összefüggések létjogosultságát a huszadik század totális diktatúrai teremtették meg. Szociálpolitika egyúttal mindig újraelosztást is jelent, és az újraosztás legszélsőségesebb formája a hátrányban részesítettek megsemmisítését is eredményezheti”*. Kegyetlen mondatok. Sokkal nehezebb a holokauszt tényével úgy szembenézni, hogy az állami szintű gazdaságpolitikai lépés. Nem rejlik mögötte mitologizálható, démonikus erő, abszolút gonosz, csak egy államgépezet és annak világos érdeke.

„A társadalompolitika és faji alapú kirekesztés közötti összefüggéseket szinte egyetlen magyar szociálpolitikával foglalkozó szerző sem tárgyalta” – állítja Ungváry, és a könyv egyik nagy érdeme ezeknek a történeti „toposzoknak” (pl. antiszemitizmus) objektív vizsgálata statisztikai adatok segítségével.

tet követő első rész – *A magyar ellenségkép átalakulása és a liberalizmus értékvesztése* – a zsidóság társadalmi szerepének és megítélésének gyökereit kutatja. A szerző hangsúlyozza, hogy a zsidóság a modernizációs folyamatokban meghatározó szerepet töltött be, hiszen a hazai némettség mellett ők adták a polgárság egyik alappillérét: „A kortársaknak úgy tűnhetett, mintha egy sohasem kimondott munkamegosztás jött volna létre: a hivatal a dzsentri fiatalok elhelyezkedési területe lett, az úgynevezett szabad értelmiségi pályákat pedig zsidó és német asszimilánsok töltötték be” – idézi könyvében a történész Szabolcs Ottó gondolatát.

A második fejezet a zsidóság helyzetét vizsgálja Magyarországon. Az alfejezetek a megközelítés szempontjait határozzák meg, úgymint: szociális és társadalmi helyzet; gazdasági helyzet és a faji alapú szociálpolitika kezdetei. A szerző itt is főként statisztikai adatok elemzésére támaszkodva vonja le következtetéseit: „*A keresztény keresők összesített nemzeti jövedelme évi 780 pengőt tett ki, míg a zsidóság esetében ugyanez az összesítés (amelyben a legszegényebbtől a leggazdagabbig mindenki benne foglaltatott) 5200 pengőre rúgott. Az antiszemita publicisztika erre alapozta azt az érvét, hogy a zsidók átlagban hétszer több pénzt keresnek, mint a keresztények*”. Az adatok nem tévesek, a mögöttük álló társadalmi viszonyok ismerete nélkül azonban igen manipulatíván lehetett értékelni és értelmezni azokat.

A másik történelmi toposz, amelynek vizsgálatában Ungváry elmerül: a zsidóság és a kommunisták szoros kapcsolata a két világháború között. Erről a következőket olvashatjuk: „...*az alacsony taglétszám következtében jóval országos arányukat meghaladva képviseltették magukat [ti. a zsidóság]. A Tanácsköztársaság 45 népbiztosa közül 31 volt zsidó származású (ebből négy korábban kikeresztelkedett) az illegális kommunista párt vezetői szintén zömmel zsidók közül kerültek ki*”. Ezek alapján megállapítható, hogy a zsidóság – értelmiségi arányát tekintve – a szélsőbaloldali mozgalmak vezető pozícióit töltötte be, és a női emancipációs törekvéseket is

felölve „*az aktív szélsőbaloldalnak mintegy harmadrészét tehet[e] ki...*” Arra azonban, hogy milyen módon kerülhetett a zsidóság kapcsolatba a szélsőbaloddallal, nem kapunk választ a könyvből. Ungváry végkövetkeztetése mindössze ennyi: „*Megállapítható, hogy a zsidó bolsevizmus mítosza mögött valós, ámde torzultan értelmezett társadalmi élmények is húzódnak*”.

A könyv negyedik fejezetétől a tizenhetedik, záró fejezetig (Utószó) hangsúlyossá válik az eseménytörténeti megközelítés, de végig azzal a koncepcióval, hogy az események főleg szociálpolitikai és gazdasági intézkedések, céljuk pedig az állam részéről a zsidók anyagi javainak megszerzése és újraosztása. A „kényesebb” témákat sem kerülte meg a szerző, így külön alfejezetet szánt például *Az egyházi antiszemitizmusnak* (7.1), vagy Horthy Miklós napjainkban is megosztó személyének (15.4).

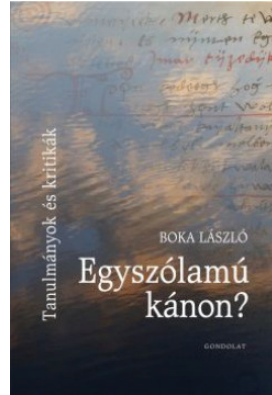
A hosszas kutatói munka eredményeként megszületett könyv nemcsak szembenézés múltunkkal, hanem annak bizonyítása is, hogy az önmagukban sokszor nehezen értelmezhető adatok és események új kontextusba állítva az alaposabb megismerést szolgálhatják. Ungváry Krisztián könyve tartózkodik a moralizálástól, statisztikai adatokra támaszkodik, érthető nyelvezettel segít betekinteni a Horthy-korszak kulisszái mögé.

Garaczi Zoltán

Ungváry Krisztián: A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon. Jelenkor Kiadó, 2012

Boka László nagyszabású irodalomtörténeti vállalkozása, az *Egyszólamú kánon?* strukturális problémái ellenére alapvető megállapításokat tartalmaz mind az elmélet, mind pedig az elemzések terén.

Irodalom a kánonhatáron

Legújabb, *Egyszólamú kánon?* című tanulmánykötetében Boka László fontos, aktuális irodalom- és kultúratudományi problémákat tárgyal. Ahogy a könyv címe is sugallja, alapvetően a kánon egyszólamúságára, megbonthatatlanságára kérdez rá, s teszi mindezt elsősorban a határon túli (kiemelten az erdélyi) magyar irodalom vonatkozásában.

A kötet bevezetője felhívja a figyelmet, hogy míg a zeneelméletben a kánon a többszólamúságot és értékpluralizmust jelenti, addig az irodalomtudományban ugyanez a fogalom mintha – legalábbis első pillantásra – megbonthatatlanul *egyszólamú* lenne egészen a mai napig. Azaz adott nemzeti és történelmi kontextusban esztétikailag értékesnek nyilvánított, irodalomtörténetileg jelentősnek bizonyult alkotók és művek zárt, megkérdőjelezhetetlen és átírhatatlan listája, amely csak nagyon lassan változik. Boka László ezen belül is főként arra a kérdésre keresi a választ, hogy a rendszerváltás óta legalább részben véget ért-e az anyaországi és a határon túli magyar irodalom szigorú elkülönítése.

Az előszó után a szerző egy rövidebb értekezést szentel a párhuzamos kánonelvek lehetőségének (11–38. o.), majd egy ugyancsak elméleti okfejtés vizsgálja, milyen kihívásokkal kénytelen szembesülni az összehasonlító irodalomtudomány az egyre terjedő kulturális globalizáció korában (39–58. o.).

Ezt követi a könyv legnagyobb lélegzetű, annak egynegyedét kitevő (!) tanulmánya, a *Kánonok metszéspontjain: érték/határ/érték* című írás (59–123. o.). A kánon fogalmát a szerző itt úgy definiálja, mint megfoghatatlan és kusza kulturális és társadalmi jelenséget, mely folyamatosan változik ugyan, ám átalakulása nagyon lassan megy végbe. Az átmenetek színtere a számos rendszer metszéspontja által meghatározott *kánon-közöttiség*.

A fenti eszmefuttatásokhoz mintegy utószóként csatlakozó *Sajátosság – egyetemesség – egység* (124–156. o.) című rövidebb tanulmány történeti szempontból kísérli meg értelmezni az 1970-es években az erdélyi magyar irodalom nemzeti(ségi) aspektusairól zajlott vitát. A szerző az elméleti fejtegetésekről áttér a konkrét erdélyi magyar irodalmi példákra. Itt érhető tetten a kötet elsődleges, viszonylag könnyen felfedezhető strukturális hiányossága: a műelemzések és irodalomkritikai tárgyú írások nem minden esetben bizonyulnak az elméleti rész szerves folytatásának, sőt, gyakran nem egészen igazolják az ott található kijelentéseket, holott a kötet szerkesztési elveiből, az írások sorrendjéből eme szerzői szándék jól kiolvasható.

Boka László – aki Nagyváradon született és Kolozsvárott szerzett bölcsészdiplomát – könyve második részében főként a kortárs erdélyi magyar irodalomra helyezi a hangsúlyt. Nagyon esetlegesnek hat azonban az *Egy lócsiszár virágvasárnapja* apropóján az erdélyi történelmi drámát értelmező szöveg (157–192. o.), a Sütő András, Szilágyi Domonkos és Nyíró József kanonizációjának esélyeit latolgató elemző tanulmány (193–226. o.), valamint a Kovács András Ferenc költészetében az én-hiány alakzatát vizsgáló írás (227–248. o.) egymásutánisága. Az elemző tárgyú szövegek nem vagy csak nagyon

ritkán olvassák egymást, az elméleti fejezetekre pedig még ritkábban utalnak vissza, ezért zárványszerűnek tűnnek.

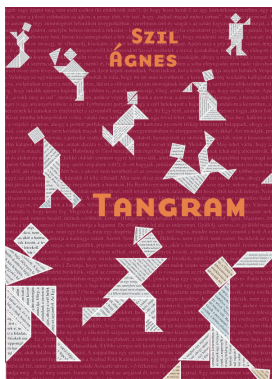
Ugyancsak kissé szervetlenül illeszkedik a kötetbe a Szilágyi Júlia esszéköteteit értékelő, a Papp Sándor Zsigmond *Semmi kis életek* című nagyregényét méltató, valamint a Kántor Lajos fiktív szemináriumait tartalmazó, *Konglomerát* című kötetet elemző elmélyült kritika. Úgy tűnik, mintha ezek az írások sokkal alkalomszerűbben születtek volna, mint az őket megelőző kánonelméleti és -történeti vizsgálódások. Ebből a szempontból erős kivétel a kötet legutolsó, *Öntörvény(ü)ek* című írása, melyben a szerző a Forrás könyvsorozat harmadik generációjának pályáját, valamint az ennek kapcsán felmerülő nemzedékváltási problémákat taglalja (290–307. o.).

Bár az *Egyszólamú kánon?* nagyszabású irodalomtörténeti vállalkozás, az eredmény sok szempontból töredékes. Talán hasznosabb lett volna szétválasztani az elméletet és a történetet a konkrét művek elemzésétől. Vitathatatlan azonban, hogy a kötet – strukturális problémái ellenére – alapvető megállapításokat tartalmaz mind az elmélet, mind pedig az elemzések terén.

Kántás Balázs

Boka László: Egyszólamú kánon? Gondolat Kiadó, 2013

A *Tangramon* nem érződik, hogy (igaz, igen kései) első kötet – meglepően könnyed, olvasmányos, elegáns prózája gyakorlott szerzőt sejtet. **Szil Ágnes** kötetében érdemes lapozni és vizsgálgatni.

Egyperces és prózavers határán

A 2012-ben megalapított JAKkendő-díj első nyertese, Szil Ágnes idén jelentkezett rövidpróza-kötetével, a *Tangrammal*, amelyet – a számos könyvbemutató, beszélgetés és interjú tanúsága szerint – érdeklődéssel és elismeréssel fogadott mind a közönség, mind a kritika. Noha ez az első szépirodalmi kötete, Szil már komoly irodalmi munkásságot tudhat magáénak: újságíróként, műfordítóként és irodalomszervezőként (a békési Irodalmi Svédasztal vezetőjeként) is ismert. A *Tangram* sikere azonban még őt magát is meglepte – különösen, ha figyelembe vesszük, hogy tíz éven keresztül próbálkozott a publikálásával, azóta pedig már a kielői Elsőkönyvesek Fesztiválján is szerepelt, és drámával is kísérletezik.

A *Tangram* a novelláskötet, verseskönyv és kisregény határán mozog, címe – hasonlóan Tóth Krisztina pár éve megjelent *Pixeléhez* – a szerkezet egy lehetséges értelmezésére utal, amit a borítón sorakozó, teleírt papírdarabokból összeálló figurák is megerősítenek. A töredékekből való építkezés ma már nem újdonság, a legfőbb kérdés így, hogy miként tudja a szerző fölfrissíteni ezt az írói módszert.

Szil felemás helyzetből indul: ahogyan azt számos beszélgetés alkalmával elmondta, közvetlen előképe Esterházy Péter, különösen pedig az *Egy nő* volt, amely mind szerkezetében, mind koncepciójában hasonlóságokat mutat a *Tangrammal*. Ez természetesen magában rejti azt a veszélyt, hogy a kötetet egyszerűen a korábbi mű „női párdarabjaként” azonosítják, és nem tulajdonítanak neki különösebb önértéket. A szövegek kis terjedelme és laza kapcsolódása emellett azzal is fenyeget, hogy a kötet jellegtelen, gyengén összefogott írások gyűjteményének benyomását kelti.

Mi adja tehát a *Tangram* jelentőségét? Az erősen interpretatív jellege miatt nem annyira fantáziadús cím direkt értelmezése félrevezető lehet: a tangramjáték lényege az azonos darabokból összeálló, végtelen számú kombináció lehetősége, itt azonban a számtalan különböző töredék végül mintha mindig ugyanazt a figurát rajzolná elénk. Könnyű lenne ezt az alakot egy agyonkoptatott fordulattal „örök nőként” aposztrofálni (talán emellett szól az utolsó szöveg „hím és nöstény” fordulata), de itt többről van szó. Már első olvasásra nyilvánvaló a női perspektíva: az írások túlnyomó részében női narrátorral találkozunk, mindössze két-három kivétel akad – meglepő, hogy egyáltalán találhatunk ilyet.

A számozott szövegek mindegyike egy-egy nézőpontot, egy-egy szerepet jelenít meg: szinte végig olyan elbeszéléssel van dolgunk, ahol a narrátor részese az eseményeknek. A beszélői pozíciók azonban igen eltérőek: ahogyan az *Egy nő* esetében, itt is korokon, tereken átívelő kötetről van szó. A *Tangram* szövegei az ókori mitológiától egészen napjainkig tartó, töredékes tablót alkotnak: a beszélő hol istennőként, hol feleségként, hol engedetlen gyerekként lép elénk. Ezek a szerepjátékok, alakváltások teszik lehetővé, hogy az olvasó az eltérő helyzetek és szereplők ellenére is azonosítani tudja az építőköveket: a vágyat, a félelmet, a visszaemlékezést. Az érzések és gondolatok alapvetően változatlanok, csupán megnyilvánulási formáik különböznek. Az elbeszélői hang azonban végig ugyanaz marad: eltéveszthetetlenül

mai – különösen érdekes kontraszt ez az antik mitológia és történelem alakjainak megidézésénél (a 49. szöveg narrátora például Artemisz). Az időnként fölbukkanó férfi nézőpontú szövegek is az egylényegűséget erősítik: mind ugyanabból az anyagból gyúratunk, így különbözőségünk ellenére is azonosak vagyunk.

A címek helyett álló sorszámok azt sugallják, hogy a szövegek összetartoznak – Garaczi László ajánlása a kötetről szólván egyenesen „gyöngysort” említ, ami Örkény paprikakoszorúját juttathatja eszünkbe (talán nem alaptalanul, tekintve, hogy Szil saját bevallása szerint Örkény is hatással volt rá). A szövegek valóban egymást támogatják: számos közülük jóval érdektelenebb lenne önmagában, mint kötetbe illesztve. Páros írások is akadnak, mint a 17–18. vagy a 20–21., amelyek közül az első időbeli eltolást, a másik perspektívaváltást alkalmaz. A sorszámok kifelé mutató zárójelek közt állnak – ez utalhat az *Egy nő* zárójeleire, de akár – ha a matematikai jelekre gondolunk – a halmazból való kimaradásra is, ami jól illik az elhallgatásra, eltitkolásra épülő történetekhez. Az írások többsége a mininovella és a prózavers határán mozog, olykor átbillenve egyikbe vagy másikba – van köztük többoldalas, és van egy mondatból álló, ami lendületet és ritmust visz a kötetbe.

Az Esterházy-művel való kapcsolatot tovább mélyíti, hogy a női perspektívájú szövegek tárgya rendszerint férfi (a férfiszöveget megjelenítőké pedig nő), legyen az apa, férj, szerető, hódoló vagy gyermek. A női elbeszélő figyelemmel kíséri, szemléli a férfit, visszanyúl a múltba, előregondol – de sohasem ítélik. A köztük lévő távolság minden esetben jól érzékelhető és áthidalhatatlan. Szil rendkívül mértéktartóan bánik a szereplők közti interakció megjelenítésével: párbeszéd jóformán alig található a kötetben, és ha sor kerül is beszélgetésre, az csupán félreértések forrása lesz, a megtévesztés (51.), hazugság (55.), elszigetelés (58.) eszköze. Összességében azonban igen ritkán hallunk bárkit is beszélni; a hangsúly helyett a mozdulatokon, a pillantásokon van. Szil

prózája egyszerre gondolati és erősen vizuális: az elbeszélő tekintete végigköveti tárgyát, miközben saját magára reflektál. Egyik legérzékletesebb példája ennek a 18. szöveg (fejezetnek nem mondhatnánk), amelyben az elbeszélő, egy táncosnő lép föl volt férje és annak felesége előtt, vakító reflektorfényben, hogy azután a sötétségben találkozzanak. Érintkezésük hangtalan és pillanatnyi, minden kifejtés nélkül is világos, hogy megismételhetetlen.

A *Tangram* értéke azonban nem merül ki pusztán egy sokrétű „női perspektíva” bemutatásában. Hogy Szil vállalta az epigonizmus vádjának kockázatát, nem csupán bátorságát bizonyítja, de sokat elárul az irodalomban való jártasságáról is. A *Tangramon* nem érződik, hogy (igaz, igen kései) első kötet – meglepően könnyed, olvasmányos, elegáns prózája gyakorlott szerzőt sejtet. Az alkalmankénti versszerű betétek (40., 43., 59. stb.) kellemesen váltják a ritmust, és Szil egy másik oldalát mutatják meg. Prózája (a kötetben elhangzó „Ne lírázzunk” kijelentés ellenére) mintha végig a költészet peremén mozogna: pontosan kimetszett, apró képek, élesen kirajzolt metaforák épülnek egymásba – különösen jól érezhető ez a fél oldalnál rövidebb szövegeknél, mint a 43. vagy a 71. (utóbbi egy radiátor mögött heverő zsebkendőből bontja ki a kapcsolat történetét). A szerző finom stílusát gyakran rövid, töredezett mondatszerkezet ellensúlyozza.

Annál kellemetlenebbül hat, amikor az érzések, hangulatok, képek összjátékát „nőklapjás” szerelmi regénybe illő, agyonhasznált fordulatok (a zenész férfi keze úgy csalja elő a remegést a nő testéből, mint hangot a húrokból; „belémkóstol a Végzet” stb.) vagy olcsó poénok (gondolok itt a 76. szöveg József Attila-rájátságára) törik meg. Túlírt szöveggel is találkozni: a 67. közhelyek valóságos áradatával próbálja összefoglalni a kötetet, az eredmény pedig több mint zavaró. Akadnak olyan írások is, amelyek mintha nem illenének a kötetbe – ilyen a 76., amely esetenül antikizáló Kafka-Örkény keverékként hat, vagy a minden szocreál bája ellenére is kirívó 22. A monotonitást mindenesetre kétségkí-

vül sikerült elkerülni – nem mintha ez a veszély komolyan fenyegette volna a kötetet.

Az olvasásélményt némileg rontják az itt-ott fölbukkanó, kiábrándító helyesírási hibák (sejpeg, letorkoll stb.), amelyeknek nem lett volna szabad benne maradniuk a szövegben. A tartalomjegyzék viszont ötletes megoldást alkalmaz: a sorszámok mellett a szövegek kezdősora áll, ami jelentősen megkönnyíti az olvasó dolgát, ha vissza akar lapozni egyik másik szöveghez. Visszalapozni pedig érdemes: az ismétlődő motívumok, elemek sajátos szövetet hoznak létre – ezek az ismétlődések azonban sohasem annyira kifejtettek, hogy didaktikusnak hassanak, vagy (a cím ellenére) a szerkezet ránehezdjék a műre. Szil többnyire pontosan tudja, mikor kell visszafognia magát és teret engednie az olvasónak – ez különösen szerencsés vonása. A szerző hagyja, hogy magunk állítsuk össze a képet, ha akarjuk. A *Tangram*nak sikerül elkerülnie mind a magamutogatást, mind az érdektelenséget – nem kis teljesítmény ez egy elsőkötetes szerzőtől.

Evellei Kata

Szil Ágnes: Tangram. József Attila Kör, 2012.

Székely Csaba drámáit díjeső fogadta Magyarországon és Európában is. Toroczky András recenzióját olvashatják a három darabot tartalmazó *Bányavidékről*.

Ványa bácsi és az anyafarkas

A mint a *Bányavidék* utolsó oldalán olvasható, Székely Csaba első angol nyelvű drámájával (*Do you like bananas? Comrades?*) rögvest elnyerte a BBC Legjobb Európai Drámáért járó díját, 2012-ben pedig a Brit Írószövetség (Society of Authors) Imison-díjra jelölte a műből készített rádiójátékot. Ami a kötet egyes darabjait illeti, hasonlóan sikeres lett mindegyik. Az elsőt kedvező fogadtatás mellett Marosvásárhelyen mutatták be, majd a 2012-es POSZT legjobb előadása lett, aztán a budapesti verziója a Vidor fesztiválon elnyerte a legjobb kamaraelőadás díját, a Színházi Dramaturgok Céhe és a Színházi Kritikusok Céhe is az évad legjobb drámája címmel tüntette ki, a szerző Szép Ernő-jutalmat kapott. A trilógia záródarabja pedig az Örkeny István Színház drámapályázatát nyerte meg. Most a három dráma könyv alakban is megjelent a Magvető Kiadónál.

Az olvasó már az első jeleneten röhögni kezd, de csakhamar az arcára fagy a mosoly, mert hamar rájön: ezeknek a nyomorult, szegény embereknek a küszködésében voltaképp semmi vicces nincs. Ahogyan a szerző maga nyilatkozta: Kelet és Nyugat egy-

szerre van jelen a darabokban, ahol Csehov képviseli Keletet, míg Nyugatot Martin McDonagh jelenti. Ha pedig a két névhez hozzáadjuk a fiatal marosvásárhelyi szerzőt, Székelyt, a végeredmény olyasmi lesz, mintha az *In Bruges* egyszerre nyomasztó és vicces, vitatkozó gengsztereit beengednénk *Ványa bácsiék* falujába, amely történetesen valahol Erdélyben lenne.

Milyenek Székely figurái, akik ebben az isten háta mögötti faluban, vagy községben egyszerre fullasztó és röhejes életüket élik? Először is: isznak, nagyon sokat. Aztán szerelmesek is. Szerelmesek, holott a szerelmük tárgya a testvérük, vagy épp a nevelt fiuk. Erkölcstelének is tehát. Például meg akarják öletni haldokló apjukat az orvossal, lopják az erdőt, megerőszakolják szerelmüket, megverik vagy megmérgezik a szeretteiket, hazudnak önmaguknak és másoknak. Betegek kívül, belül. Sötétek, mint egy beomlott bánya. Alkalmatlanok mindenre. Bukottak. Önzőek, lusták és kicsinyesek. Akik mellett évek óta köszönés nélkül ment el minden jó:

„Elveszett minden, ami régen volt, lassan már inni sincs kivel. Puskás Misi öngyilkos lett, Szász Jani úgyszintén. A régiek közül már csak a doktor maradt, meg a féleszü Sánta Feri, meg a plébános, meg a szeretője. A fiatalok pedig elmentek, s aki még nem ment el, az felakasztotta magát. Nem maradt már se jegyzőnk, se tanítónk, se rendőrünk.”

Látjuk, a faluban vagy községben nincs menekvés. Aki pedig a városba megy, az vagy ugyanúgy öngyilkos lesz, mintha a faluban maradna, vagy csak arra jó, hogy a TESCO-ban takarítson (habár a faluban/községben úgy tudják, egyetemre jár). Persze akad arra is példa, aki – pont fordítva – a városból érkezik a faluba. Őt vagy megölik, mint a román rendőrt, Florint a *Bányavakságban*, vagy éppen olyanná válik, mint a helyiek, akárcsak Mihály doktor a *Bányavirágban*, aki a darab végén egy temetésről hazatámolyogva csonttrészezen arról beszél, hogy az öngyilkossága révén akart beilleszkedni a nyavalyás faluba. De számára még az öngyilkosság sem kiút onnan, nem tudta megtenni, a saját erkölcsi

érzéke ugyanis önzésnek értékeli (míg a darabban öngyilkosságot elkövető „falubolondja” esetében más a helyzet). De ha bennszülöttként kívülálló, mint a Bányavízben Márton, a templom huszonkevés éves gondnoka, aki tehetségénél fogva emelkedhetne ki közülük, hát ő sem lesz kivétel: előbb kinevetik, majd visszarántják maguk közé a sárba, hogy végül ő is teljesen hasonló legyen a környezetéhez.

A drámák igazi ereje nem az, hogy ezeket a sokat látott sorokat elmeséli, hanem hogy a tragédiát a bohózat nyelvén adja elő. Ugyanakkor soha nem engedi elfelednünk, hogy a felszín alatt félelmetes, ólomsúlyú emberi problémák mozognak.

Talán a *Bányavirág* a legsikerültebb a három közül. A trilogia másik két darabjában találhatunk problémás részeket. *Bányavakságban* a magyar–román viszonyt, illetve a korrupció ábrázolását érezhetjük elkentnek. Mert Székely mintha azt mondaná: a románok és magyarok mind utálják egymást, képtelenek élni egymás mellett, a nagymagyarkodók ostobák, a magyarok hülyék, a románok viszont kulturált, okos és tisztességes emberek.

Nézzük ezt a párbeszédet a Bányavakságban a román rendőr, Florin és a polgármester, Ince között.

„INCE Azt kérded, miért utállak?

FLORIN Azt.

INCE Szóval azt. Betelepültetek ide, mindent elvetetek tőlünk és még azt kérded, miért utállak.

FLORIN Én brassói vagyok, te intelidzsent. Mi nem telepedtünk be.

INCE De betelepültetek. Elvettétek az iskoláinkat, kifosztottátok a templomainkat, meggyaláztátok az otthonainkat. Elloptátok Erdélyországot, s azt kérded, miért utállak.

FLORIN Azt vettük csak el, ami a miénk volt.

INCE Soha nem volt itten a tiétek semmi. Magyar vér tapad a kezetekhez. Ezt nem felejtjük el.”

Ezután a szereplők azt vitatják meg, ki kezdte a gyűlölködést. A román Horthyval jön, a magyar az 1919-es köröstarjáni magyarirtással, majd elmennek egészen a honfoglalásig meg „az anyafarkas faszáig”. A végén pedig ősellensége, a nagymagyarkodó segítségével Ince ledöfi a rendőrt.

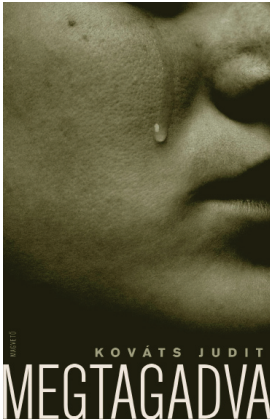
Székely bohózatírói tehetsége, erőteljes humora képes eladni ezeket a részeket is, de talán a közhelyes és egyoldalú politizálást elhagyva, árnyaltabbá, életszerűbbé, finomabbá téve a kérdéses helyeket nagyobbat ütnének a darabok.

Nem túl elegáns ez a fajta odamondogatás az utolsó darabban, a *Bányavíz*ben sem, ahol az egyik adománygyűjtő szervezet neve: *Krisztus Urunk Reánk Vigyáz Alapítvány*. Vagyis nem, nem ez, valójában *Krisztus Urunk Vigyáz Reánk Alapítvány*. De az egyik szereplő mindig eltéveszti, hogy kijöhessen a mozaikszó: *kurva*. Joggal érezhetjük erőltetettnek a katolikus egyház kritikáját. Például a darabból még megtudjuk, hogy a katolikus papok nem hiszik, amit prédikálnak, velejéig romlottak, molesztálják a ministránsfiúkat, templomszolgákat stb.

Az esetleg problémás részekkel együtt is jelentős teljesítmény Székelyé, nagy öröm a felbukkanása és a rá irányuló figyelem. És habár Parti Nagy Lajos úgy fogalmaz a fülszövegben: „*a színműveknek legjobb kiterjedése az eleven előadás*”, és ez biztosan így is van, azért vannak olyan színművek, amelyeket olvasni is élvezet. Székely trilógiájának mindhárom darabja ilyen színmű. Mindenképpen érdemes tehát a könyvespolcon helyet találni a *Bányavidék*nek, amit házibulikon nagy eséllyel lopnak majd el ismerőseink, ha véletlenül beleolvasnak.

Székely Csaba: Bányavidék. Drámatrilógia. Magvető Kiadó, 2013

Kováts Judit *Megtagadva* című könyve érdekes olvasmány, érzékletesen, megbízhatóan és szerteágazóan mutatja be a második világháborús civil lakosság kálváriáját.

A kutatómunka mellékhatásai

Akamaszlét sosem egyszerű. A gyermekévek és a felnőtté válás határán toporgó ifjú ekkor próbálja megérteni a világot, megtapasztalni a szerelmet, eltervezni az életét. A helyzetet legkevésbé sem könnyíti meg, ha az érzelmekkel és figyelemért küzdő fiatalt ebben a kritikus időszakban háború veszi körül. Ezzel a problémával találja szemben magát Kováts Judit *Megtagadva* című regényének főhőse, Somlyói Anna.

Anna egy átlagosnak mondható, szépreményű kamaszlány, végzős gimnazista, épp a továbbtanulást tervezgeti, a szerelemmel ismerkedik, amikor megérkezik a háború. A „történelem” fokozatosan szivárog be a mindennapjaiba. Először a kötelező „almamagpenzumok” növelése, a mennyiségtan-könyvben őrzött Horthy István-kép és az iskolai szónoklatok jelentik az ifjak számára a háborút. *„Szent meggyőződéssel, olyan hévvel és annyiszor adták elő gyakorlatilag ugyanazokat a gondolatokat, hogy legtöbbször úgy éreztem, ennek a sok embernek egyetlen szája van, és az a száj folyton ugyanazt ismétli. Egy idő után, mihelyst elkezdtek beszélni, egyetlen pontra irányult*

a figyelem: a szájukra. Eltűnt az arcuk, az orruk, a szemük; az igazgató, az osztályfőnök, Szentkuthy tanár úr megszűnt létezni, csak a száj maradt belőlük, és ez a száj folyton a nemzet élethalálharcát, a vörös veszedelmet, a hős honvédeket, Istent, hazát és a szüleinket emlegette.”

Idővel viszont a háború valóságossá válik, az iskola gyakran szünetel, megnehezítve a fiatal szerelmespár, Anna és András találkozásait, akiknek a tanítás utáni séták, illetve az együtt átvészelt légiriadók jelentik az együttlétet. Az iskolai ballagást pedig a zsidó diákok kabátján virító sárga csillagok árnyékolják be. De az igazi veszteségek csak ezután következnek. Megérkezik az első, fronton elesett családtagok halálhíre, a jól ismert szomszédok, szeretett barátok egy részét összegyűjtik és deportálják. Majd jönnek a bombázások, az óvóhelyeken töltött éjszakák, a települést elérő frontvonal. Az oroszok bevonulása jelenti a legnagyobb megpróbáltatást a fiatal főhősnőnek és a regény többi szereplőjének is. Az elcsigázott, elállatiasodott orosz katonák felbukkanásával kezdetét veszi az állandó rettegés és bujkálás időszak. Az álmait lassan elfelejtő Annára és vele egykorú társaira emellett még kényszermunka is vár, például a sárkaporás, illetve az oszlásnak indult döglött lovak eltakarítása.

A regény összességében precíz bemutatása a vidéki népesség megpróbáltatásainak. Annak ellenére, hogy az első néhány oldal után a történet tulajdonképpen egy hosszú szenvedéslajstromba csap át, a tragikus események sora bepillantást enged a háború pszichológiájába is. A mű többek között azt a problémát is érinti, hogy a szükség hogyan öli ki az empátiát az emberekből. Ennek mentén láttatja például, hogy a falubeli zsidók deportálását szörnyülködve szemlélő, nekik segíteni próbáló lakosok miként harcolnak a munkatáborokba szállított társaik vagyontárgyaiért, és hogyan tiporják egymást halálra a magtár kiürítésénél: „*A szerzeményeit Szidi néni még esteben is szorította, s hiába nem bírt felállni, világért ki nem engedett volna semmit a kezéből. Senki sem törődött vele, szinte táncoltak rajta a szaladó lábak. [...] Bordája törött, és mint a sötétkék posztó, olyan lett a teste, azt beszéltek. Harmadnapra halt meg légzési elégtelenségben.*” Azt is bemutatja,

hogyan árulják be egymást a „bárisnyát” vagy kényszermunkára alkalmas embert vadászó szovjeteknél, hogy magukat és családtagjaikat védjék.

Sok egyéb szörnyű történet is jelzi, hogy a regény gondos gyűjtőmunka eredménye. Kováts Judit saját bevallása szerint még annak is utánanézett a hitelesség érdekében, hogy milyen filmeket vetítettek a mozikban a háború alatt. Az alkotómunkát megelőző hosszú előkészületeknek viszont érződik a mellékhatása is, hiszen az írónőnek láthatóan nem volt szíve kihagyni a műből a felkutatott történetek egyikét sem.

A temérdek megrázó esemény miatt nem esik elég hangsúly az emóciókra, ami énelbeszélő alkalmazása esetén kissé zavaró. Előfordulnak ugyan érdekes érzelmi szálak, mint Anna küzdelme anyja figyelméért, illetve a fiatalok szerelme, de ezek hamar belefulladásnak az első pár oldal után meginduló katasztrófafolyamba. Így például a regény bemutatja, hogyan hagyta hátra az anya a bombariadók után hazatérő Annát többi gyermeke miatt: *„Eleinte még próbáltam velük tartani a lépést, aztán megértettem, bármennyire igyekszem, nem férhetek közéjük, mert én vagyok a legnagyobb, és mert anyánk figyelme az öcsémén és a húgomon túlra egyébként sem terjed ki”*. De sajnos ez a féltékenység és figyelemhiány nem jelenik meg elégszer ahhoz, hogy erős visszatérő motívumnak, meghatározó érzelemnek tekintsük. Hasonló a helyzet a szerelmi szállal is, hiszen bár a főhősnő az egész háború alatt Andrásra gondol, a kétszázötvenötből majdnem száz oldalon említést sem tesz a fiúról.

Ez magyarázható azzal, hogy a regény az efféle narrációval próbálja érzékeltetni a túlélésért való küzdelem során tom-puló érzelmeket. Így érthetővé válik az is, hogy a regény elején, a háború borzalmait megelőzően miért találhatóék élénk, sokszínű, az egyénre fókuszáló beszámolók. Az írónőnek azonban nem titkolt szándéka az események tárgyilagos bemutatása, hiszen célja érezhetően a borzalmak dokumentálása, nem pedig az egyének és történések bírálása. Az objektivitás megőrzése viszont nem könnyű feladat egy egyes

szám első személyben elmesélt történet során. Kováts Judit az elbeszélői nézőpontból adódó véleményalkotási kényszert egy nem túl különleges, kissé vérszegény főhősnő megalkotásával kerüli el, emiatt viszont a regény karakteressége is odaeszik Somlyói Annáéval együtt.

Talán emiatt is próbál a szerző egzotikus szereplőket csempészni a regényvilágába. Ilyen a büszke, javasasszony nagymama, aki mintha Gabriel García Márquez *Száz év magány*ból szökött volna ide. Hasonlóan izgalmas figura Anna bácsikája és egyetlen oltalma, aki félelem nélkül, kívülállóként szemléli az értelmetlen rendeleteket és borzalmakat. De ők is hamar belevesznek a tragédiarengetegbe.

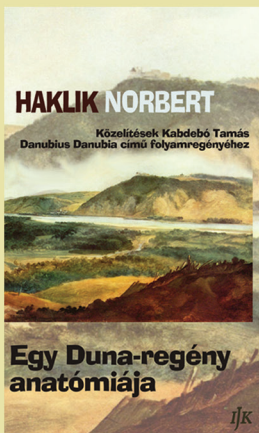
Így válik a regény szörnyű történetek gyűjteményévé, annak ellenére, hogy vannak kósza próbálkozások az események rendszerbe foglalására. Például a visszatérő motívumok, amelyek közül a legtöbbször ismétlődő a temetés. Az, hogy kit, mikor és hogyan (nem) búcsúztatnak, az embertelenség mércéjévé válik. Gyakran olvashatunk erre vonatkozó kijelentéseket: „*Ő volt az utolsó, aki tisztességes temetést kapott*”. Vagy: „*Olyan időket éltünk, hogy végtisztességük sem lehetett, mert nem volt pap, aki temessen*”.

Az egyre sűrűsödő tragédiák, illetve a végkifejlet előkészítésére tett kísérletek is erősíteni hivatottak a szerkezetet, ennek ellenére a regénynek nincs határozott íve. A főhősnőhöz hasonlóan az olvasó is hol szemléli, hol elszenvedti az egyszer csak abbamaradó eseményfolyamot. Megfelelő elvárásokkal viszont Kováts Judit *Megtavadva* című könyve érdekes olvasmány, amely érzékletesen, megbízhatóan és szerteágazóan mutatja be a második világháborús civil lakosság kálváriáját. Az olvasás élményét viszont sokkal inkább a gondosan összegyűjtött, egymás mellé helyezett történetek adják, mintsem a regény egésze.

Balogh Réka

- 3 Szócs Géza köszöntése
- 3 Böszörményi Zoltán: Majorana SZ. G. hatvanadik születésnapjára gondol (vers)
- 6 Kemény Tamás: Which Birthday? (vers)
- 8 Makkai Ádám: Meditáció három Ungaretti idézetre „más özőnvizek galambjáról”, az „ártatlan országról” és a „végtelenről” (vers)
- 11 (Bogdán László) Vaszilij Bogdanov: A horda (vers)
- 21 Ladik Katalin: Kolozsvárra nyíló ablak (vers)
- 22 Géczy János: 21rovinj (vers)
- 26 Arany Ágnes: Hawaii éjszaka (vers)
- 27 Bréda Ferenc: Apacs-dal az apáknak (vers)
- 28 Lövétei Lázár László: Tíz kilométerkő Szócs Gézáig (vers)
- 31 Farkas Árpád: Egy vers visszaszerzése (versek)
- 41 György Attila: Ha én Szócs Géza lennék...
- 43 Szócs Géza: A nyírfa árnyéka (vers)
- 44 Simin Behbahani versei Szócs Géza fordításában
- 50 Szőke Imre Mátyás novellái
- 58 Jónás Tamás versei
- 61 Szabados Árpád meséi – La Fontaine úrnak, Párizsba
- 68 Keszthelyi Rezső: Kirakós (vers)
- 71 Rónai-Balázs Zoltán versei
- 76 Laik Eszter: Spenót (tárca)
- 79 Mányoki Endre: „Ki a vezér?” (tárca)
- 84 Varga Melinda: Mesterséges mennyországok (beszélgetés Kubiszyn Viktorral)
- 91 Lennert Móger Tímea: Áthúzott valóság (beszélgetés T. Kiss Tamással)
- 97 Molnár Dávid: Terror a rózsakertben (Balázs Attila: Pokol mélyén rózsakert)
- 102 Garaczi Zoltán: A tettesek szemszögéből (Ungváry Krisztián: A Horthy-rendszer mérlege)
- 106 Kántás Balázs: Irodalom a kánonhatáron (Boka László: Egyszólamú kánon?)
- 109 Evellei Kata: Egyperces és prózavers határán (Szil Ágnes: Tangram)
- 114 Toroczky András: Ványa bácsi és az anyafarkas (Székely Csaba: Bányavidék)
- 118 Balogh Réka: A kutatómunka mellékhatásai (Kováts Judit: Megtagadva)

Irodalmi Jelen Könyvek 2013

<http://shop.irodalmijelen.hu>
www.irodalmijelen.hu

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

